

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Právnická fakulta

KATEDRA PRÁVA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

**Právní úprava mezinárodního obchodu ohroženými druhy
živočichů a rostlin**

Vedoucí práce: JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Autor práce: Soňa Šindlerová
Podlesí 14
Blansko 678 01

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, pouze s využitím pramenů v práci uvedených a způsobem ve vědecké práci obvyklým.

28.8.2008

Sindlerová

Poděkování:

Ráda bych poděkovala JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph.D., za jeho cenné rady, připomínky, vstřícný přístup a ochotu při vedení mé diplomové práce.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AEWA - Dohoda o ochraně africko – euroasijských stěhovavých vodních ptáků

AOPK - Agenturu ochrany přírody a krajiny

ASCOBANS - Dohoda o ochraně malých kytovců Baltského a Severního moře

CBD - Úmluvy o biologické rozmanitosti

CITES - Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

CMS - Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů

CoP – Konference smluvních stran Úmluvy CITES

ČIŽP - Česká inspekce životního prostředí

ES – Evropské společenství

ESD - Evropský soudní dvůr

EU – Evropská unie

EUROBATS - Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů

FAO - Organizace OSN pro výživu a zemědělství

IMPEL - inspekce životního prostředí zemí EU a přidružených zemí

IUCN - Světový svaz ochrany přírody

LZPS - Listina základních práv a svobod

MŽP - Ministerstvo životního prostředí

OSN – Organizace spojených národů

SES - Smlouvy o založení Evropského společenství

SRS - Státní rostlinolékařská správa

SVS - Státní veterinární správy

UNCED - Konference Spojených národů o životním prostředí a rozvoji

UNEP - Programu OSN pro ochranu životního prostředí

WWF - Světový fond na ochranu přírody

OBSAH:

<u>1. ÚVOD</u>	1
<u>2. NELEGÁLNÍ OBCHOD</u>	5
<u>2.1. DŮVODY NELEGÁLNÍHO OBCHODOVÁNÍ</u>	5
<u>2.2. MOŽNÝ DOPAD NELEGÁLNÍHO OBCHODU NA NÁRODNÍ BEZPEČNOST</u>	6
<u>2.3. DRUHY OHROŽENÉ NELEGÁLNÍM OBCHODEM</u>	7
<u>2.4. VÝSTAVA „PAŠOVANÁ RADOST“</u>	8
<u>2.5. NELEGÁLNÍ OBCHOD V ČR</u>	9
2.5.1. DOVOZ DO ČR.....	10
2.5.2. OBCHODOVÁNÍ NA BURZE A DALŠÍ OBCHODNÍ MÍSTA.....	10
<u>2.6. ODHALOVÁNÍ NELEGÁLNÍHO OBCHODU</u>	11
<u>3. MEZINÁRODNÍ ÚPRAVA OBCHODU OHROŽENÝMI DRUHY ŽIVOČICHŮ A ROSTLIN</u>	13
<u>3.1. VÝVOJ MEZINÁRODNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY OBCHODU OHROŽENÝMI DRUHY ŽIVOČICHŮ A ROSTLIN</u>	13
<u>3.2. ÚMLUVA O MEZINÁRODNÍM OBCHODU OHROŽENÝMI DRUHY VOLNĚ ŽIJÍCÍCH ŽIVOČICHŮ A PLANĚ ROSTOUCÍCH ROSTLIN</u>	14
3.2.1. DŮVODY PRO PŘIJETÍ ÚMLUVY CITES.....	14
3.2.2. CHARAKTERISTIKA A CÍLE ÚMLUVY CITES.....	15
3.2.3. ZÁKLADNÍ USTANOVENÍ.....	16
3.2.4. PŘÍLOHY ÚMLUVY CITES.....	16
3.2.5. OPATŘENÍ SMLUVNÍCH STRAN K PROVÁDĚNÍ ÚMLUVY CITES.....	19
3.2.6. KONFERENCE SMLUVNÍCH STRAN ÚMLUVY CITES.....	20
3.2.7. DALŠÍ ORGÁNY ÚMLUVY CITES.....	21
3.2.8. PŘÍNOSY A NEDOSTATKY ÚMLUVY CITES.....	21
<u>3.3. DALŠÍ MEZINÁRODNÍ ÚMLUVY TÝKAJÍCÍ SE OCHRANY PŘÍRODY A PÉČE O BIOLOGICKOU ROZMANITOST</u>	22

3.3.1. ÚMLUVA O OCHRANĚ STĚHOVAVÝCH DRUHŮ VOLNĚ ŽIJÍCÍCH ŽIVOČICHŮ.....	22
3.3.2. ÚMLUVA O BIOLOGICKÉ ROZMANITOSTI.....	24
<u>4. KOMUNITÁRNÍ ÚPRAVA OBCHODU OHROŽENÝMI DRUHY ŽIVOČICHŮ A ROSTLIN.....</u>	26
<u>4.1. PRAMENY PRÁVA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ OBECNĚ.....</u>	26
4.1.1. PŘEHLED PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ ES TÝKAJÍCÍCH SE ÚMLUVY CITES.....	27
<u>4.2. NAŘÍZENÍ RADY (ES) Č. 338/97.....</u>	28
4.2.1. OBCHOD SE TŘETÍMI ZEMĚMI.....	29
4.2.2. ZÁKAZ KOMERČNÍHO VYUŽÍVÁNÍ EXEMPLÁŘŮ.....	33
4.2.3. VNITROUNJNÍ, RESPEKTIVE VNITROSTÁTNÍ OBCHOD.....	36
4.2.4. PŘEMÍSTOVÁNÍ ŽIVÝCH EXEMPLÁŘŮ ŽIVOČIŠNÉHO DRUHU V RÁMCI ČLENSKÝCH STÁTŮ ES.....	37
<u>5. PRÁVNÍ ÚPRAVA OBCHODU OHROŽENÝMI DRUHY ŽIVOČICHŮ A ROSTLIN V ČESKÉ REPUBLICE.....</u>	38
<u>5.1. ZÁKON Č. 100/2004 Sb.</u>	38
5.1.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA.....	38
5.1.2. ORGÁNY PŮSOBÍCÍ V OBLASTI REGULACE OBCHODOVÁNÍ S OHROŽENÝMI DRUHY.....	39
5.1.3. CELNÍ ORGÁNY.....	40
5.1.4. ČESKÁ INSPEKCE ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.....	41
5.1.5. ORGÁNY VETERINÁRNÍ SPRÁVY A ROSTLINOLÉKAŘSKÉ PÉČE... ..	42
5.1.6. KRAJSKÉ ÚŘADY, SPRÁVY NÁRODNÍCH PARKŮ A CHRÁNĚNÝCH KRAJINNÝCH OBLASTÍ.....	43
5.1.7. POVINNÁ REGISTRACE.....	43
5.1.8. ZADRŽENÍ ČI ZABAVENÍ EXEMPLÁŘŮ.....	45
5.1.9. PŘESTUPKY A SPRÁVNÍ DELIKTY.....	46
<u>5.2. VLÁDNÍ NÁVRH ZÁKONA, KTERÝM SE MĚNÍ ZÁKON Č.100/2004Sb.....</u>	47
<u>5.3. ČESKÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY UPRAVUJÍCÍ SOUVISEJÍCÍ PROBLEMATIKU.....</u>	50
5.3.1. ZÁKON Č. 114/1992 Sb., O OCHRANĚ PŘÍRODY A KRAJINY.....	50
5.3.2. ZÁKON Č. 246/1992 Sb., NA OCHRANU ZVÍŘAT PROTI TÝRÁNÍ.....	52

5.3.3. ZÁKON Č. 166/1999 Sb., O VETERINÁRNÍ PÉČI.....	53
5.3.4. ZÁKON Č. 326/2004 Sb., O ROSTLINOLÉKAŘSKÉ PÉČI.....	53
<u>6. TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA OCHRANY DRUHŮ V RÁMCI MEZINÁRODNÍHO OBCHODU.....</u>	55
<u>6.1. NEOPRÁVNĚNÉ NAKLÁDÁNÍ S CHRÁNĚNÝMI A VOLNĚ ŽIJÍCÍMI ŽIVOČICHY A PLANĚ ROSTOUCÍMI ROSTLINAMI.....</u>	55
<u>6.2. NADNÁRODNÍ TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA.....</u>	58
<u>7. ZÁVĚR.....</u>	60
<u>8. POUŽITÁ LITERATURA.....</u>	64
8.1.KNIHY.....	64
8.2.ČASOPISY.....	65
8.3.INTERNETOVÉ ADRESY	65
<u>9. PŘÍLOHA: Fotografie způsobů nelegálního obchodování</u>	66

1. ÚVOD

Problematika mezinárodního obchodu s ohroženými druhy fauny a flóry představuje svým obsahem a významem jeden z nejzávažnějších problémů v oblasti ochrany životního prostředí a péče o biodiverzitu zvláště. Podle statistických údajů je využívání divoké přírody pro účely obchodu druhou nejzávažnější příčinou ubývání druhů na naší planetě, a to hned za ničením přirozených stanovišť. Jednou z priorit států je proto snaha o zachování biologické rozmanitosti a to na úrovni ochrany přírody jak živé tak i neživé, šetrné zacházení s přírodními zdroji a zachování životodárných procesů v krajině. Proto si státy za tímto účelem vytvářejí potřebné legislativní nástroje a uzavírají mnoho mezinárodních dohod o vzájemné spolupráci. Přínos tkví nejen v globálním zájmu o udržení ekologické rovnováhy planety Země, ale má nemalý dopad i v menším, především regionálním měřítku. Chráněná území a přírodní bohatství se podílí významnou měrou na rozvoji turistického ruchu, přináší nové pracovní příležitosti a ekonomický růst a tím se zvyšuje i vzdělanost obyvatel. Mimořádný význam je pak zřejmý zejména v chudých rozvojových zemích tropické Afriky, kde vytvářejí hlavní a někdy i jedinou atrakci pro turismus přinášející vysoké a rychlé zisky místnímu obyvatelstvu, což může přispět ke zmírnění chudoby. Biologická rozmanitost je v tomto směru tedy kapitálem, jenž je nutno chránit a zároveň lze racionálně a efektivně využít.¹

Velkým problémem je značně rozsáhlý nelegální obchod s živou přírodou. Odhady uvádějí obchodní obrat až 20 miliard USD ročně, přičemž nejzávažnějším současným problémem je pašování částí vymírajících druhů, jako jsou tygři (kosti, pohlavní orgány), nosorožci (rohy), medvědi (drápy, žlučníky) aj. do Číny, Taiwanu, Koreje, Vietnamu, či Hongkongu pro výrobu tradičních léčiv. Dále se jedná o slonovinu, kožešiny, kaviár, mláďata lidoopů a další živá zvířata, atd. Co do objemu zisků je ilegální obchod s faunou a flórou třetím nejvýnosnějším obchodem na světě hned za obchodem s drogami a zbraněmi.² Takový obchod způsobuje velké škody v oblasti ekologie a hospodářství.

¹ Otazníky kolem CITES 2007. Jak a proč hledat společnou řeč mezi CITES a chovateli a pěstiteli ohrožených druhů? Kolektiv autorů, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1. vydání, 2007, str. 15

² Stejskal Vojtěch, Vilímková Veronika. Zákon o obchodování s ohroženými druhy s komentářem a prováděcími a souvisejícími předpisy. Nakladatelství Linde Praha a.s., 1. vydání, 2005, str. 11-12

Hlavními vývozními oblastmi jsou Střední a Jižní Amerika, Afrika a Asie a hlavními dovozními oblastmi jsou Severní Amerika, Evropa, Dálný Východ (Japonsko, Korea, Čína), Střední Východ a Austrálie.

V obchodu s exempláři CITES převažuje živá fauna a flóra, roste však dovoz výrobků a neživých exemplářů. Nejčastějším „živým zbožím“ jsou zejména papoušci a plazi, z nich hlavně želvy, hadi a jeseteři. Obchodníci a překupníci se zaměřují také na rostliny, především kaktusy, sukulenty, orchideje, léčivé rostliny a vzácné tropické dřevo. Z výrobků a neživých exemplářů jsou to především komerční dovozy výrobků módního a luxusního zboží, které obsahují části těl exemplářů CITES, lovecké trofeje, materiál pro preparátorské dílny, burzy a prodejní výstavy (např. motýli) a komerční dovoz lastur a ulit měkkýšů, mořských korálů a výrobků z nich. V neposlední řadě je třeba zmínit dovozy kaviáru jeseterovitých ryb.³

Ochrana životního prostředí, potažmo tedy i ochrany přírody, je především úlohou státu. Právní úprava v jednotlivých státech hraje pro ochranu ohrožených druhů nezastupitelnou roli. V souvislosti s obchodováním ohroženými druhy živočichů a rostlin státy využívají i určitých zásad politiky a práva životního prostředí, které nepředstavují právně závazná pravidla, jsou však důležité pro tvorbu, aplikaci a interpretaci jednotlivých právních norem. Nejdůležitější zásadou ochrany životního prostředí je zásada prevence., která vyžaduje včasné provedení potřebných opatření, jež zabrání ohrožení nebo poškození životního prostředí. Je třeba se soustředit na předcházení škodám, teprve potom na odstraňování následně vzniklých škod. Důsledky poškození jsou totiž často nenapravitelné a je jím tudíž nutné předcházet.⁴ Těžko se bude nahrazovat živočišný či rostlinný druh, který v důsledku neregulovaného odchytu či obchodování úplně vyhyne.

Další z hlavních zásad politiky a práva životního prostředí je zásada předběžné opatrnosti, která byla formulována relativně nedávno. V mezinárodním právu životního prostředí se poprvé objevila v Montrealském protokolu o látkách, které narušují ozónovou vrstvu (1987). Princip této zásady tkví v tom, že pokud je možné vzhledem k okolnostem (např. na základě srovnání s analogickými situacemi, procesy, apod.) předpokládat, že hrozí nebezpečí nevratného nebo závažného poškození životního

³ Stejskal Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, nakladatelství Linde, 2006, str. 131.

⁴ Ministerstvo pro místní rozvoj ČR – Slovník pojmů užívaných v právu životního prostředí, ABF – nakladatelství ARCH, Praha 2004, 1. vydání, str. 244.

prostředí, nesmí být pochybnosti nebo nedostatek důkazů, že k takovému poškození skutečně dojde, důvodem pro odklad opatření, jež mají poškození zabránit.. V tomto případě je lepší jednat dříve nežli později, nikoli čekat na vědecké důkazy, které nadevší pochybnost potvrdí příčinnou souvislost. Tato zásada se také týká ochrany zdraví člověka, zvířat a rostlin. Je považována za základ aktivit v případech, kdy věda není s to dát jasnou odpověď.⁵

V neposlední řadě má velký význam, a to nejen pro ochranu ohrožených druhů, zásada trvale udržitelného rozvoje, který v souvislosti s trvale udržitelným využíváním živé přírody umožňuje co nejširší využití ohrožených druhů k mezinárodnímu obchodu, ale za současně existujících vhodných a nepochybnitelných způsobů kontroly takového obchodu.

Problematika obchodování ohroženými druhy je velice aktuální a je jednou z nejdiskutovanějších otázek v oblasti ochrany celosvětové fauny a flóry. Protože je však velmi komplikovaná, roztržitá a nepřehledná, je cílem mé práce podat uceleným způsobem informace o vývoji problematiky obchodování ohroženými druhy živočichů a rostlin, o současném stavu související legislativy, přístupech, problémech a jejich řešení pomocí práva či jiných prostředků. Jádrem práce je problematika obchodování ohroženými druhy živočichů a rostlin v pramenech mezinárodního práva, evropského komunitárního a českého národního práva, proto bych ráda provedla jejich utřídění a rozbor, jak samostatně, tak ve vzájemných souvislostech.

Dále bych chtěla zdůraznit nezastupitelnou úlohu Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin CITES, jejíž cílem je přispět k záchraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které jsou mezinárodním obchodem ohroženy na přežití, dostat tento obchod pod kontrolu a vytvořit takový systém prostředků, který by napomáhal k ochraně rozmanitosti forem života a vedl k šetrnému využívání živé přírody. V dalších kapitolách je také cílem mé práce poukázat na problematiku obchodu nelegálního, na který je třeba neustále upozorňovat a potažmo opatření států k jeho potlačení, posoudit jejich úspěšnost, případně navrhnout možná řešení v závěru práce. Součástí práce je i rozbor judikatury Evropského soudního dvora a českých soudů.

⁵ Kružíková Eva, Adamová Eva, Komárek Jan. Právo životního prostředí evropských společenství, nakladatelství Linde Praha, a.s., 2003, str. 43-44.

Obsah je členěn na část týkající se nelegálního obchodu, mezinárodního, evropského komunitárního a českého národního práva a dále část trestněprávní úpravy ochrany druhů v rámci mezinárodního obchodu a závěrečné shrnutí.

Při práci jsem čerpala z odborné literatury, právních norem, soudní judikatury, odborných časopisů a internetu. Vedle českých pramenů jsem pracovala i s prameny v jazyce anglickém a slovenském.

Při práci jsem používala metody zkoumání obvyklé v právních vědách, jako jsou komparace, analýza, syntéza či historický výklad.

2. NELEGÁLNÍ OBCHOD

Touto kapitolou bych chtěla poukázat na vážnost problému, který nelegální obchod s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin představuje. Ráda bych popsala důvody, jež vysvětlí, proč je zapotřebí regulace mezinárodního obchodu ohroženými druhy na všech úrovních, která pak bude popsána v následujících kapitolách. Právě úmluva CITES má být hlavním nástrojem mezinárodního společenství v boji proti ilegálnímu obchodu. Z toho důvodu řadím tuto kapitolu hned na úvod práce.

2.1. DŮVODY NELEGÁLNÍHO OBCHODOVÁNÍ

Nelegální obchod s živými organismy zahrnuje zejména nedovolený vývoz a dovoz živých živočichů a rostlin, včetně výrobků z nich, ke kterému by příslušné státy nevydaly vývozní nebo dovozní povolení. Mezi státy, z nichž se nelegálně vyváží, patří nejčastěji ekonomicky chudé země disponující obrovským přírodním bohatstvím, jako jsou například některé africké státy – Madagaskar, Ghana, Guinea, Kamerun, státy střední a jižní Ameriky, či jihovýchodní Asie. Vzhledem k tomu, že jsou obyvatelé těchto států velmi chudí a často se tu nedodržují zákony, představují tyto státy ideální podmínky pro ilegální obchod s přírodním bohatstvím. Pro místní obyvatele je lov, odchyt či sběr živých organismů a jejich následný prodej překupníkům významným a často jediným zdrojem jejich obživy. Cílovými zeměmi pro pašované organismy jsou nejčastěji naopak ekonomicky vyspělé státy, jako jsou Japonsko, Čína či evropské státy. V zemích původu mají pašovaní jedinci nesrovnatelně nižší cenu, než při jejich prodeji v zemích dovozu, což vede pašeráky k jejich prodeji za každou cenu. Zvířata jsou často přepravována v nelidských podmínkách a mnohé transport vůbec nepřežijí. Překupníkovi však někdy stačí prodat jen jediný exemplář, aby mu byla ztráta nahrazena.⁶

Dalším důvodem, proč nelegální obchod stále vzkvétá je, že v mnoha zemích jsou postihy - správní sankce, pokuty nebo trestní sazby za spáchání trestného činu formou „pašování“ - v nepoměru s hodnotou kontrabandu a potažmo se zisky

⁶ České právo životního prostředí -- Časopis České společnosti pro právo životního prostředí, 3/2002, ročník II, článek Výstava o nelegálním mezinárodním obchodu s ohroženými druhy, str. 109-110

pocházejícími z této nelegální činnosti. ⁷ „Achillovou patou“ Úmluvy CITES je skutečnost, že přesto, že jsou v legislativách často zakotveny pokuty či tresty, soudy je ukládají způsobem, který není příliš zastrašující. ⁸

Nevyčíslitelné jsou však potom ztráty na přírodním bohatství. Vymření hrozí, jak alarmuje WWF, jedné čtvrtině všech druhů savců, osmině ptáků a až jedné třetině plazů. Chráněné druhy živočichů a rostlin představují přírodní dědictví, které je svěčeno současné generaci a ta má zodpovědnost vůči následujícím generacím, aby bylo zachováno i pro ně. ⁹

2.2. MOŽNÝ DOPAD NELEGÁLNÍHO OBCHODU NA NÁRODNÍ BEZPEČNOST

Nelegální obchod může mít v extrémních případech dopad i na národní bezpečnost, kdy je tu riziko, že by mohli být pašovaní živočichové a rostliny využiti na některou z forem biologického terorizmu. Cílem nemusí být rozšíření nějaké smrtelné choroby přenosné na lidi, ale vážné následky může mít i rozšíření nakažlivé choroby hospodářských zvířat, anebo rozšíření škůdců hospodářsky významných rostlin. Jako příklad je možné uvést opatření v souvislosti s výskytem ptačí chřipky, kde jen náklady na následné bezpečnostní opatření se pohybují v desítkách milionů korun a současně dochází k vážným ekonomickým škodám. Každopádně jde o oblast, která má velmi vážné celospolečenské důsledky. Nelegální obchodování má tedy také klasickou ekonomickou trestnou činnost, jejíž hlavním cílem je legalizovat příjem z trestné činnosti a tento zčásti využít pro svoji potřebu a zčásti investovat do dalších nelegálních obchodů, včetně korupce. ¹⁰

⁷ Chmelník Jan a kolektiv, *Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení*, nakladatelství Linde Praha, a.s., 2005, str. 43.

⁸ Rosalind Reeve. *Policing International Trade in Endangered Species. The CITES Treaty and Compliance*. The Royal Institute of International Affairs and Earthscan Publications Ltd. London, UK 2002, str. 255.

⁹ Preambule Úmluvy CITES

¹⁰ *Otazníky kolem CITES 2007. Jak a proč hledat společnou řeč mezi CITES a chovateli a pěstiteli ohrožených druhů?* Kolektiv autorů, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1. vydání, 2007, Mário Kern – bezpečnostné riziká obchodu s tovarom CITES, str. 21

2.3. DRUHY OHROŽENÉ NELEGÁLNÍM OBCHODEM

Sekretariát CITES předložil na zasedání 14. konference smluvních stran CITES podrobnou zprávu o nelegálním obchodu s lidoopy a většími druhy opic, který je velkým problémem zejména ve střední Africe a jihovýchodní Asii, přičemž zvláště v případě lidoopů je jejich přežití ve volné přírodě dramaticky ohroženo. V kritické situaci jsou také kočkovité šelmy v Asii. K jeho potírání je zapotřebí hlavně vstřícný přístup areálových států. Ten však často bohužel chybí. Pokud jde o komerční obchod s kytovci, pak existuje zákaz komerčního využívání kytovců. Mezinárodní úmluva k regulaci velrybářství však smluvním stranám umožnila lov kytovců pro skutečně vědecké účely, což nahrává zemím jako jsou Japonsko či Norsko, které vnímají zákaz komerčního využívání velryb jako velmi negativní. Pod záminkou vědeckých účelů dále pokračují v lovu několika set středních a větších druhů těchto mořských savců ročně. Jejich maso však končí v žaludcích Japonců.¹¹

Dalším problémem je také těžba dřeva, která je ve světě jednou z hlavních příčin odlesňování a přeměny původních pralesů na hospodářské lesy s podstatně menší rozmanitostí rostlinných a živočišných druhů. Většina zemí v tropickém pásmu, stejně jako státy se severskými lesy, se potýká s problémy s nelegální těžbou dřeva a nešetrnými technikami těžby. Ty často vážně poškozují les i životní podmínky místních obyvatel. Je však nutné si uvědomit, že na lesích bezprostředně závisí stovky miliónů chudých lidí po celém světě, kteří z nich získávají otop, vodu i potravu. Jedním z hlavních důvodů kácení původních tropických pralesů je bezedná poptávka po dřevě z tropů, které se exportuje zejména do Japonska, Číny, Severní Ameriky a Evropské unie, kde se z něj vyrábí nábytek, bytové doplňky či jiné výrobky. Pralesy jsou však útočištěm mimořádného množství ohrožených živočichů a rostlin, včetně lidoopů i dalších primátů, tygrů nebo tapírů či tisíců rozličných druhů orchidejí. Nelegální těžba tu tedy způsobuje stále vážnější problém. Odhaduje se, že v brazilské Amazonii je 80% nezákonně pokácených stromů, v Indonésii pak 70%. Zhruba polovina tropického dřeva dováženého na území Evropské unie pochází z nelegálních zdrojů. I do České republiky je dováženo nezákonně vytěžené dřevo, podle kalkulací odborníků činí dovoz zhruba 100 000 krychlových metrů ročně, tedy řádově desítky tisíc stromů.¹²

¹¹ Adam Kurz. Ochrana přírody číslo 5/2007 – Konference smluvních stran CITES – 14. zasedání.

¹² http://czechfsc.cz/cz/data/down/jak_nakupovat_setrne_drevo.pdf

Každý, kdo má možnost volby, by se tedy před koupí exotického dřeva měl informovat, zda mu domácí dřeviny neposkytnou podobné možnosti, jako výrobky z dřeva tropického.

Pašují se také semena chráněných rostlin a bohužel je téměř nemožné tuto nezákonnou činnost odhalovat, protože malá semena je velmi obtížné nalézt i při cílené celní prohlídce a složitá je i jejich případná determinace.

Celníci na hranicích také zjišťují, že jsou lidé často velmi překvapeni, když jim jsou při celních kontrolách zabavovány drahé suvenýry z cest. A to z důvodu, že patří mezi druhy chráněné Úmluvou CITES i přesto, že si je zakoupili v regulérním obchodě. Problém tkví v tom, že určité druhy jsou sice chráněny, ale jejich prodej je v zemích původu povolen a na tom mnozí obchodníci hřeší a neupozorní zákazníky, že vývoz ze země je zakázán. Tyto případy se převážně řeší ve správním řízení a zabavením výrobku. Proto by se nemělo sbírat ani kupovat nic, co neznáme a nevíme, zda je to dovolené. Jde tu o problém osvěty, kdy by například hodně pomohly cestovní kanceláře či letecké společnosti, které by měly například vydávat informační brožury pro své zákazníky.

Především by si měl kupující při koupi živočicha zjistit, zda živočich, kterého si hodlá koupit, podléhá ochraně podle Úmluvy CITES, nařízení Rady (ES) č. 338/97, ale i zákona č.114/1992 Sb. Pokud takové ochraně podléhá, pak by měl být kupující prodávajícím upozorněn, jaké na něho přecházejí povinnosti. Zásadně je třeba preferovat jedince odchovaného v zajetí a pořizovat pokud možno mladý exemplář. Také je třeba zkontrolovat, zda byl řádně označen. V případě, že se na živočicha vztahuje povinnost evidence, je třeba živočicha v zákonné lhůtě přihlásit na příslušném registračním úřadě, případně si vyžádat příslušný doklad od prodávajícího.

K nelegálnímu dovozu však ne všechny vede výdělek, ale mnoho chovatelů a pěstitelů nelegálně dováží chráněné druhy spíše z chovatelské vášně. Vlastnit vzácné zvíře, které už není možné běžně získat, se v jistých kruzích stává prestižní záležitostí.

2.4. VÝSTAVA „PAŠOVANÁ RADOST“

Ve dnech 21.3.2002-9.6.2002 se v Národním Muzeu v Praze konala výstava „Pašovaná radost“, kterou pořádala Česká společnost ornitologická ve spolupráci

s Národním muzeem, Agenturou pro ochranu přírody a krajiny ČR, Českou inspekci životního prostředí, Celní správou ČR a Ochranou fauny ČR. Tématem výstavy byla problematika mezinárodního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin. Výstava nekonvenční formou podhalila zákulisí mezinárodního obchodu s ohroženými druhy. O vážnosti problematiky nelegálního obchodu, který je spojen s často krutým zacházením s živými exempláři vypovídaly mnohé případy z hraničních přechodů. Provedení vlastního nelegálního dovozu či vývozu exemplářů má mnoho variant, které mají jediný cíl – musí proběhnout skrytě. Většina přepravovaných jedinců je při celní kontrole nalezena mrtvá, a přeživší jedinci čelí důsledkům prodělaného stresu z nemožnosti pohybu, dlouhodobého přehřátí a dehydratace organismu, nedostatku kyslíku, vlivem čehož v následujících dnech hyne většina i z těch jedinců, kteří transport přežili.

Pro názornost zmiňuji případ, kdy byl na hranicích objeven kakadu schovaný v malé krabičce v chladiči automobilu. Při kontrole kamionu na celnici v Brně bylo v zimě objeveno za kabinou v polystyrénové krabici 5 zmrzlých mládřat krajt, 3 podchlazených trnorepů a dalších 1000 malých vodních amerických želv, které většinou přežily. Dalším hrůzným případem byla zásilka z Jihoafrické republiky, kde bylo v doprovodných dokladech uvedeno, že jde o suvenýry a neživé přírodniny, po otevření celníkem však bylo nalezeno 60 želv obalených izolepou, aby se nemohly pohybovat. Je jasné, jak takové způsoby transportu musejí nutně skončit.¹³

2.5. NELEGÁLNÍ OBCHOD V ČR

Pokud jde o nelegální obchodování v ČR, chovatelské nadšení Čechů vedlo k tomu, že Česká republika dostala nelichotivou nálepku „pašerácká velmoc“. Chovatelů je u nás v poměru k počtu obyvatel asi nejvíce v Evropě. Úspěchy chovatelů, sběratelů a pěstitelů za komunismu byly známé i za hranicemi. Opožděný podpis Úmluvy CITES Československem mimo jiné způsobil, že u nás bylo dlouho legální to, co ve většině zemí světa bylo dávno v rozporu se zákonem. Situace se výrazněji změnila až po roce 1997, kdy byl přijat zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Díky zpřísněným

¹³ [http://www.cizp.cz/\(fihrwc3a23u5ll55inbp5c55\)/files/=1986/011347.pdf](http://www.cizp.cz/(fihrwc3a23u5ll55inbp5c55)/files/=1986/011347.pdf)

kontrolám na hranicích, povinné registraci a pravidelným kontrolám na burzách a prodejních výstavách se podařilo dosáhnout významného poklesu počtu nelegálně držených zvířat.¹⁴

2.5.1. DOVOZ DO ČR

I přesto tu nelegální obchod existuje nadále. Od roku 1989 se do České republiky dováží stále více živých ptáků (zejména papoušci) a dalších exotických zvířat odchycených z volné přírody v rozvojových zemích Afriky, Jižní Ameriky a Asie kvůli poptávce zájmového chovatelství. ČR figuruje také jako významná tranzitní země do západní Evropy.¹⁵ V poslední době se ale stává, jak vyplývá z poznatků Policie ČR, tak i České inspekce životního prostředí, stále častěji i zemí cílovou.

Do ČR se nelegálně dovážejí především živé exempláře, jako jsou papoušci, draví ptáci, suchozemské želvy, jeseteři, hadi, opice či motýli, z mrtvých exemplářů jsou to motýli, mořské korály a lastury a mušle z měkkýšů, pokud jde o části exemplářů a výrobků z nich, pak jsou to různé kůže a výrobky z nich, surové a vyčištěné kožešiny, želvovina, tradiční čínská medicína, slonovina, tropická dřeva, kosmetické přípravky, ale i potraviny např. jeseteří kaviár.¹⁶

2.5.2. OBCHODOVÁNÍ NA BURZE A DALŠÍ OBCHODNÍ MÍSTA

Ještě donedávna se nelegální obchodování dělo i na oficiálních prodejních výstavách, které měly pravidelný čas a místo. Díky opatřením ČIŽP a celních orgánů na těchto prodejních výstavách se v poslední době nelegální aktivity spojené s „podpultovým prodejem“ vzácných živočišných a rostlinných exemplářů přesunují mimo prostory těchto oficiálních akcí. Potenciální zájemci o nelegální pořízení CITES exempláře tu však mají šanci dostat alespoň informaci, kde lze jakého exempláře získat, vlastní nabídka a nákup ale proběhne jinde. Na burzách bývají však porušovány

¹⁴ [http://www.cizp.cz/\(fihrwc3a23u51155inbp5c55\)/files/=1986/011347.pdf](http://www.cizp.cz/(fihrwc3a23u51155inbp5c55)/files/=1986/011347.pdf)

¹⁵ [http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPLVF4YHV3K/\\$FILE/66155162.pdf](http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPLVF4YHV3K/$FILE/66155162.pdf)

¹⁶ Chmelík Jan a kolektiv. Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení, nakladatelství Linde Praha, a.s., 2005, str. 50.

pravidla i v jiném směru a to v podobě nedodržování transportních podmínek, porušování zákazu prodeje jedovatých druhů hadů či neumožnění zvířatům v přístupu k vodě.

Burzy se tedy jeví jako spletitý svět s vlastními pravidly, kde i přes pravidelný dohled zástupce Státní veterinární správy, záleží způsob zacházení se zvířaty a dodržování pravidel pouze na jednotlivých prodávajících.

2.6. ODHALOVÁNÍ NELEGÁLNÍHO OBCHODU

Bylo by naivní se domnívat, že všechny případy nelegálního dovozu chráněných druhů jedinců a rostlin se podaří odhalit. Spíše naopak, zjištěn je jen zlomek případů. Odhalování nelegálního obchodu je velice složité pro kriminalisty, protože má téměř vždy mezinárodní charakter, páchají ho často osoby, které mají určité odborné zkušenosti a nevytváří se klasické zločinecké skupiny. Velmi významným prvkem při této nelegální činnosti bývá i korupce nebo přímo spolupachatelství pracovníků státní správy, kteří umožní bezpečný převoz zboží a zatají jeho skutečný původ. Dalšími významnými prvky, který umožňují úspěšně páchat tuto kriminální činnost jsou nízká míra spolupráce kompetentních orgánů uvnitř státu, absence mezinárodní spolupráce, či různý výklad ustanovení Úmluvy CITES v jednotlivých členských státech.

Boj s tímto typem kriminality je komplikován především chybějící tradicí, nepřipraveností systému i samotných právních norem, dostupností dat z databází a hlavně nízkou prioritou v rámci práce orgánů činných v trestním řízení či jejich nezkušeností s potlačováním těchto forem trestné činnosti. Rozsah nelegálních aktivit je monitorován hlavně Českou inspekcí životního prostředí. V rámci mezinárodní policejní spolupráce pak byla zřízena zvláštní skupina pro podporu boje proti mezinárodnímu zločinu v oblasti druhové ochrany – Interpol Subgroup for Wildlife Crime, která úzce spolupracuje s orgány, prosazujícími úmluvu CITES a Světovou celní organizací.

Návrh jakýchkoli opatření, které se týkají minimalizování rizik vyplývajících z nelegálního obchodu s ohroženými druhy naráží často na stejný problém. Zjednodušeně je možné tento problém nazvat střetem mezi zájmem veřejným a zájmem osobním, zčásti obchodním. Je to z důvodu, že osoby, které se věnují obchodování s tímto zbožím a jejich odběratelé nikdy nebudou příznivci restriktivních opatření, které

komplikují jejich činnost. Přesto by se měl systém kontrolních mechanismů a opatření co nejvíce zpřísnit, aby byly odborně podloženy.

I přesto, že se v ČR za posledních deset let životní prostředí výrazně zlepšilo, hrozí mnohým živočišným a rostlinným druhům vyhubení. Mezi ohrožené druhy patří například koroptev polní, netopýr dlouhouchý nebo sokol stěhovavý. Z rostlin jsou to například „masožravé rosnatky“ rodu *Drosera* a vstavačovité rostliny – orchideje.¹⁷

¹⁷Chmelík Jan a kolektiv. Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení, nakladatelství Linde Praha, a.s., 2005, str. 43.

3. MEZINÁRODNÍ ÚPRAVA OBCHODU OHROŽENÝMI DRUHY ŽIVOČICHŮ A ROSTLIN

3.1. VÝVOJ MEZINÁRODNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY OBCHODU OHROŽENÝMI DRUHY ŽIVOČICHŮ A ROSTLIN

Ochrana životního prostředí začala být celosvětově vnímána jako věc zásadního významu koncem 60. let. První celosvětová mezinárodní konference se uskutečnila v roce 1972, tzv. Konference OSN o lidském životním prostředí ve Stockholmu. Byla reakcí na prudce se zhoršující kvalitu životního prostředí v celosvětovém měřítku. Jedním z výsledků konference byl vznik Programu OSN pro ochranu životního prostředí (UNEP). Vývoj po Stockholmské konferenci lze charakterizovat vysokým nárůstem bilaterálních a multilaterálních úmluv v oblasti životního prostředí, tzv. „hard law“, řešící většinou otázky do té doby na mezinárodní úrovni neřešené. Mezi tyto úmluvy patří i Úmluva o obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES).¹⁸

Přes přijetí mnohých významných nástrojů mezinárodního práva v oblasti ochrany životního prostředí bylo v průběhu 70. a 80. let zaznamenáno stálé zhoršování životního prostředí, a to především v rozvojových zemích. V důsledku toho byla v roce 1983 vytvořena Světová komise pro životní prostředí a trvale udržitelný rozvoj, jakožto nezávislá instituce OSN, jejímž úkolem je studovat příčiny špatného vývoje životního prostředí.

Konference Spojených národů o životním prostředí a rozvoji (UNCED) v Rio de Janeiru byla svolána na základě rezoluce Valného shromáždění OSN č. 44/228 z 22. prosince 1989. Summit Země v Rio de Janeiru (UNCED), druhá celosvětová konference OSN na téma ochrany životního prostředí, přinesl mezi jinými hlavními výsledky i přijetí Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD). Konference v Rio de Janeiru v roce 1992 zdůraznila důležitost stávajících mezinárodních dohod o využívání

¹⁸ Stejskal Vojtěch, Vilímková Veronika. Zákon o obchodování s ohroženými druhy s komentářem a prováděcími a souvisejícími předpisy. Nakladatelství Linde Praha a.s., 1. vydání, 2005, str. 17-18.

přírodních zdrojů, jejichž aplikace se má nadále ubírat na základě principu trvale udržitelného rozvoje a při dodržování zásady předběžné opatrnosti.

3.2. ÚMLUVA O MEZINÁRODNÍM OBCHODU OHROŽENÝMI DRUHY VOLNĚ ŽIJÍCÍCH ŽIVOČICHŮ A PLANĚ ROSTOUCÍCH ROSTLIN

3.2.1. DŮVODY PRO PŘIJETÍ ÚMLUVY CITES

Jak již bylo v úvodu řečeno, problematika mezinárodního obchodu s ohroženými druhy fauny a flóry představuje svým obsahem a významem jeden z nejdůležitějších problémů v oblasti ochrany životního prostředí a péče o biodiverzitu zvláště. Podle statistických údajů je využívání divoké přírody pro účely obchodu druhou nejdůležitější příčinou ubývání druhů na naší planetě, a to hned za ničením přirozených stanovišť. Roční obrat mezinárodního obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami se celosvětově pohybuje kolem 15 miliard USD.¹⁹ Účinná ochrana druhů ohrožených mezinárodním obchodem není možná bez co nejširší mezinárodní spolupráce.

Toto si již počátkem 60. let 20. století začalo mezinárodní společenství uvědomovat. Snaha brzdit často bezohlednou exploataci přírody a zabránit vyhubení druhů fauny a flóry v důsledku nekontrolovaného mezinárodního obchodu vedla k přijetí doporučení č. 99.3, na Světové konferenci ve Stockholmu v roce 1972, na základě něhož byla v roce 1973 ve Washingtonu sjednána Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin – Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (dále jen „Úmluva CITES“). Úmluva CITES vstoupila v platnost na základě svého článku XXII odst. 1, dnem 1. července 1975. V současné době na sebe závazky úmluvy CITES převzalo již 173 zemí. V roce 1992 k Úmluvě CITES přistoupila i tehdejší Česká a Slovenská Federativní Republika. Český text Úmluvy CITES byl zveřejněn ve

¹⁹ Rosalind Reeve. Policing International Trade in Endangered Species. The CITES Treaty and Compliance. The Royal Institute of International Affairs and Earthscan Publications Ltd. London, UK 2002, str. 10-12.

Sbíre zákonnů pod č. 572/1992 Sb., dne 16.12.1992. Česká republika převzala závazky vyplývající z Úmluvy CITES kontinuálně od 1.1. 1993.²⁰

3.2.2. CHARAKTERISTIKA A CÍLE ÚMLUVY CITES

Úmluva CITES je primárně právním nástrojem mezinárodní ochrany biodiverzity a nemá sloužit k zachování a usnadnění mezinárodního obchodu. Úmluva CITES tedy není obchodní, popř. ekonomickou úmluvou, nýbrž jednoznačně úmluvou na ochranu přírody. Jde o globální mezinárodní dohodu v rámci Organizace spojených národů, vládní dohodu, která je však silně podporována významnými mezinárodními ochrannými a odbornými nevládními organizacemi, jako je Světový svaz ochrany přírody (IUCN), Světový fond na ochranu přírody (WWF) a mnoho dalších.²¹ Finančně a politicky má úmluva významnou podporu ze strany USA, Evropské unie, Japonska a dalších zemí. Úmluva CITES vyžaduje, aby jednotlivé smluvní státy ustanovily národní výkonné, vědecké a kontrolní orgány a i sama vytváří instituce a orgány vlastní, které navzájem spolupracují za účelem jejího provádění.

Jako „obchod“ označuje Úmluva CITES jakýkoliv vývoz, reexport, dovoz a introdukci z moře chráněných organismů, jejich těl a výrobků z nich. Úmluva CITES se tedy týká jak skutečných obchodníků, tak i všech individuálních cestujících do zahraničí.

Cílem Úmluvy CITES je ochrana a zachování druhové rozmanitosti volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, jako nenahraditelné součásti přírodních systémů Země a základního obnovitelného přírodního zdroje, který se však v případě bezohledné exploatace v důsledku mezinárodního obchodu může stát i zdrojem neobnovitelným. Účelem Úmluvy CITES není zamezit obchodu s živočichy a rostlinami, nýbrž postavit mezinárodní obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami pod společnou účinnou kontrolu všech zemí světa, aby se docílila ochrana ohrožených druhů fauny a flóry před úplným vyhubením vlivem bezohledného získávání pro obchodní účely. Úmluva CITES omezuje zejména obchod s živými jedinci ohrožených druhů získávaných z volné přírody, stejně tak i obchod s mrtvými

²⁰ Stejskal Vojtěch, Vilímková Veronika. Zákon o obchodování s ohroženými druhy s komentářem a prováděcími a souvisejícími předpisy. Nakladatelství Linde Praha a.s., 1. vydání, 2005, str. 11

²¹ Stejskal Vojtěch, Vilímková Veronika. Zákon o obchodování s ohroženými druhy s komentářem a prováděcími a souvisejícími předpisy. Nakladatelství Linde Praha a.s., 1. vydání, 2005, str.20.

exempláři, jejich orgány a výrobky z nich. Nedotýká se však domestikovaných zvířat a kulturních rostlin.

Úmluva CITES je rozdělena do XXV článků. Preambule je úvodní částí Úmluvy CITES a shrnuje důvody, které vedly ke vzniku této Úmluvy. K Úmluvě CITES dále náleží 4 přílohy, které obsahují seznamy chráněných druhů živočichů a rostlin a také vzory požadovaných dokumentů. Nejdůležitější ustanovení se v následující části pokusím vystihnout.

3.2.3. ZÁKLADNÍ USTANOVENÍ

V článku I Úmluvy CITES jsou uvedeny definice pojmů, které jsou pak využívány v celém textu Úmluvy. Za nejdůležitější z těchto definic považuji definici *exempláře*, kde je stanoveno, že Úmluva CITES se vztahuje na jakékoli živočichy a rostliny, živé či mrtvé, na každou jejich snadno rozpoznatelnou část nebo výrobek z nich. Z toho jasně vyplývá, co mnoho lidí v praxi opomíjí, že potřebné doklady musí být na hranicích předloženy v případě, že si člověk veze vzácný druh živého hada, ale i v případě, že si veze kabelku, která byla vyrobena z hadí kůže, pokud půjde o živočicha podléhajícího Úmluvě CITES. Mezi další definice patří například definice *obchodu*²² či *reexportu*.²³

3.2.4. PŘÍLOHY ÚMLUVY CITES

Předmětem ochrany CITES je v současné době asi 5 000 druhů živočichů a 29 000 druhů rostlin.²⁴ Podle stupně ohrožení své existence v přírodě, Úmluva CITES rozděluje ohrožené druhy fauny a flóry do tří kategorií a uvádí je ve svých přílohách I., II. a III..

Mezinárodní obchod s ohroženými druhy Úmluva CITES omezuje především pomocí povolení (permitů), které jsou po splnění podmínek vydávány výkonnými orgány a následně kontrolními orgány kontrolovány. Podle toho, zda jde o exempláře

²² Obchod – vývoz, reexport, dovoz či introdukce z moře.

²³ Reexport- vývoz exempláře, který byl předtím dovezen.

²⁴ <http://www.cites.org/eng/disc/species.shtml>

druhů zařazených do příloh I, II a III se pak liší kritéria, která musí být pro vydání příslušného povolení splněna.

Druhem se rozumějí podle článku I Úmluvy CITES i poddruhy a geograficky oddělené populace.

Příloha CITES I zahrnuje všechny druhy ohrožené vyhubením, které jsou nebo mohou být obchodem nepříznivě ovlivňovány. Platí zásada, že obchodování s exempláři do přílohy I zařazenými je zakázáno. Jen ve výjimečných případech může být obchod povolen, musí však být předmětem zvlášť přísných opatření, aby nadále neohrožoval jejich přežití.²⁵ Pro vývoz takového exempláře je potřeba předložit povolení k vývozu. To však může být uděleno pouze tehdy, je-li splněna řada podmínek. Je například nutné ubezpečit výkonný orgán o legálnosti získání exempláře, o šetrném přepravování a zacházení s exemplářem, o tom že bylo uděleno povolení k dovozu či potvrzení vědeckého orgánu vyvážejícího státu, že odběrem živočicha nebo rostliny z přírody nedojde k ohrožení jejich přežití. K dovozu exempláře druhu zařazeného do přílohy I je vedle povolení k dovozu potřeba i povolení k vývozu nebo potvrzení o reexportu, pokud se jedná o výjimečný případ, na nějž se nevztahuje výše uvedený zákaz. Přímou ohroženou vyhubením je cca 600 druhů živočichů a 300 druhů rostlin. Mezi tyto druhy patří například všichni lidoopi (gorila, orangutan, šimpanz), lemuři, pandové, velcí kytovci a delfini, řada druhů kočkovitých šelem (gepard, levhart, tygr aj.), dva druhy slonů, nosorožci, mořské želvy, řada papoušků, některé druhy krokodýlů a ještěřů, některé druhy kaktusů, orchidejí, palem, vzácné exotické dřeviny a další. Z fauny ČR sem patří například orel královský, orel mořský, sokol stěhovavý a vydra říční.²⁶

Příloha CITES II. je tvořena druhy, které, i když nejsou bezprostředně ohroženy vyhubením, by se jimi mohly stát, kdyby mezinárodní obchod s exempláři těchto druhů nebyl podřízen přísným opatřením zabráňujícím takovému jejich využívání, které by mohlo vést k jejich vyhubení ve volné přírodě a nebo druhy, které jsou velmi podobné druhům z přílohy CITES I. Znamená to, že Úmluva CITES je založena na principu předběžné opatrnosti, kdy chrání i organismy, které bezprostředně na přežití ohroženy nejsou, ale daly by se s nimi snadno zaměnit. Obchod s druhy přílohy CITES II je regulován na základě vývozních a dovozních povolení.²⁷ Hlavní důraz je kladen na povolení ze země vývozu, které musí zejména potvrdit, že vývozem

²⁵ Článek II odstavec 1 Úmluvy CITES

²⁶ [http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPLVF4YHV3K/\\$FILE/66155162.pdf](http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPLVF4YHV3K/$FILE/66155162.pdf)

²⁷ Stejskal Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost. Nakladatelství Linde, 2006, str. 134

nedochází k ohrožení divokých populací daného druhu na přežití. Potvrzení vydávají vědecké orgány a povolení jsou vydávána výkonnými orgány jednotlivých stran. Podmínky, které musí být pro jeho vydání splněny jsou podobné těm, které je potřeba splnit pro vývoz exempláře z přílohy I. Příloha CITES II zahrnuje přibližně 4400 druhů živočichů a kolem 28 674 druhů rostlin. Mezi ně patří například všechny opice, kytovci, vydry a kočkovité šelmy (kromě druhů zahrnutých v příloze I), dále hroši, řada druhů antilop, plameňáci, různé druhy želv, všichni krokodýli, leguáni, varani a čeled' hroznýšovitých (kromě druhů zahrnutých v příloze I), některé druhy exotických žab, ryb, motýlů, sklípkanů, měkkýšů, mořských korálů, všechny druhy orchidejí a kaktusů kromě druhů zahrnutých v příloze I), některé agáve, aloe, a další. Z fauny a flóry ČR jsou zde kromě všech dravých ptáků a sov zahrnuty i vlk, medvěd, rys, kočka divoká, čáp černý, pijavka lékařská, sněženka podsněžník, či brambořík nachový.²⁸

Druhy, které jsou ohroženy na území určitého státu, kde se přirozeně vyskytují a jsou tak chráněny národní legislativou příslušné země, jsou na základě doporučení těchto jednotlivých států zahrnuty v příloze CITES III. Příloha CITES III tedy zahrnuje druhy, o nichž kterákoli strana prohlásí, že v mezích její právní svrchovanosti jsou předmětem opatření mající preventivně zabránit jejich exploataci nebo ji omezit, a které vyžadují spolupráci jiných smluvních stran úmluvy při kontrole obchodu. K vývozu exempláře takového druhu je nutné třeba povolení k vývozu, pokud jde o vývoz ze státu, který tento druh do přílohy III zařadil. K dovozu stačí potvrzení o původu exempláře. Pokud by však šlo o dovoz ze státu, který tento druh zařadil do přílohy III, je potřeba předložit i povolení vývozní. Příloha CITES III zahrnuje cca 160 druhů živočichů a 10 taxonů rostlin, například želva trojkýlná (Čína), mravenečník mexický (Guatemala), holub růžový (Mauritius), pagekon (Nový Zéland) aj.²⁹

Vzory všech povolení a potvrzení jsou uvedeny v příloze IV Úmluvy CITES.

Velký význam má také ustanovení článku II odst. 4 Úmluvy CITES, kde je stanovena zásada, že strany povolí obchod s exempláři druhů zařazených do jednotlivých příloh jen pokud to bude v souladu s ustanoveními Úmluvy CITES.

Článek VII Úmluvy CITES upravuje výjimky při obchodování s jednotlivými exempláři. Až na určité výjimky nejsou vyžadovány žádné doklady pro obchod s exempláři osobního nebo rodinného charakteru. Také platí výjimka pro exempláře

²⁸ [http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPLVF4YHV3K/\\$FILE/66155162.pdf](http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPLVF4YHV3K/$FILE/66155162.pdf)

²⁹ [http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPLVF4YHV3K/\\$FILE/66155162.pdf](http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPLVF4YHV3K/$FILE/66155162.pdf)

druhů zařazených do přílohy I, které byly odchovány v zajetí nebo uměle vypěstovány. Hledí se na ně tak, jako by šlo o exempláře druhů z přílohy II..

Dle článku X. Úmluvy CITES, děje-li se vývoz nebo reexport do státu nebo dovoz ze státu, který není stranou této Úmluvy, mohou strany místo povolení a potvrzení požadovaných Úmluvou CITES uznat podobné dokumenty, vydané kompetentními orgány dotyčného státu, pokud v zásadě odpovídají požadavkům této Úmluvy.

Návrh na zařazení druhu do příloh může podat jakákoli smluvní strana Úmluvy CITES. Pro zařazení do příloh CITES I a II musí druh splňovat jasně definovaná biologická kritéria, musí s nimi být obchodováno v mezinárodním měřítku a ke schválení návrhu je potřeba dvoutřetinová většina hlasů smluvních stran přítomných na CoP.³⁰

3.2.5. OPATŘENÍ SMLUVNÍCH STRAN K PROVÁDĚNÍ ÚMLUVY CITES

Článek VIII odst. 1 Úmluvy CITES zavazuje smluvní strany učinit opatření k tomu, aby ustanovení této úmluvy uvedly v život a znemožnily takové obchodování s exempláři, které by ji porušovalo, tedy pokutovaly obchod s takovými exempláři nebo jejich držbu, případně obojí a prováděli konfiskaci takových exemplářů nebo jejich navrácení do státu, který je vyvezl. Článek XIV Úmluvy CITES dále stanoví, že ustanovení Úmluvy v žádném směru nebrání stranám přijmout přísnější vnitrostátní předpisy k podmínkám obchodu, získávání v držbu nebo k přepravování exemplářů druhů zařazených do přílohy CITES I, II a III, nebo je úplně zakázat anebo přijmout přísnější vnitrostátní předpisy omezující nebo zakazující obchod, získávání v držbu nebo přepravování druhů nezařazených v přílohách CITES I, II a III.

Článek VIII odst. 6 Úmluvy CITES zavazuje strany vést záznamy o obchodu s jednotlivými druhy exemplářů, kde se zaznamenávají vývozci, dovozci, počet a druh vydaných povolení a potvrzení, podrobné údaje o daných exemplářích, či stát, který obchod uskutečnil. Toto se pak předkládá Sekretariátu Úmluvy CITES. Článek VIII odst. 7 Úmluvy CITES dále zavazuje strany vypracovávat zprávy o legislativních, regulativních a administrativních opatřeních k této Úmluvě a ty spolu se záznamy dle

³⁰ Adam Kurz. Ochrana přírody číslo 5/2007 – Konference smluvních stran CITES – 14. zasedání. Str. 29

článku VII odst. 6 Úmluvy CITES tvoří zdroj dat a poznatků o tom, jak je Úmluva naplňována v praxi a zda její systém funguje.

Závazky z Úmluvy CITES jsou v ČR prováděny prostřednictvím zákona č. 100/2004 Sb., a přímo účinnými a bezprostředně závaznými předpisy ES, kterými jsou zejména nařízení Rady č. 338/97/ES, nařízení Komise 865/2006, nařízení Komise 1037/2007, ve znění pozdějších předpisů.

3.2.6. KONFERENCE SMLUVNÍCH STRAN ÚMLUVY CITES

Dle článku XI Úmluvy CITES svolává sekretariát CITES pravidelná zasedání konference smluvních stran nejméně jednou za dva roky. Jde o jeden z orgánů Úmluvy CITES. Náplní těchto zasedání je projednávání plnění Úmluvy CITES, snaha o zlepšení její činnosti nebo například přijímání pozměňovacích návrhů. To poslední již 14. zasedání proběhlo ve dnech 3. -15. června 2007 v nizozemském Haagu (CoP14). Poprvé v historii se konalo na území některého z členských států Evropské unie. Ze 107 projednávaných bodů jsou velmi významná dvě témata a to obchod se slonovinou a problematika týkající se úhoře říčního.

Výjimečnost 14. konference tkví v tom, že africké státy po 18 letech sporů přijaly společnou dohodu o slonovině. Druhý prodej slonoviny byl rozšířen na všechny státní zásoby k 31. 1. 2007 a byl povolen také pro Zimbabwe. Africká slonovina bude směřovat do Japonska, kde je využívána zejména k výrobě tradičních pečeticích razítek. Návrh, aby část sloních klů byla prodána do Číny neuspěl, protože je Čína dlouhodobě kritizována za svůj přístup k obchodování s planě rostoucími rostlinami a volně žijícími živočichy a výrobky z nich. Země, z nichž byl export sloních klů povolen, se navíc zavázaly, že peníze z prodeje použijí výhradně na ochranu slonů a podporu místních komunit, jejichž soužití se slony není vždy bezproblémové. Pokud bude zisk z prodeje slonoviny použit tak, jak bylo dohodnuto, může jít o příklad rozumného využívání volně žijících živočichů a v důsledku vést ke zlepšení vztahu chudých obyvatel k ochraně ohrožených druhů.

Obchodování s úhořem říčním bylo dalším z velmi diskutovaných témat, které má význam zejména z evropského hlediska. V 80. letech došlo k dramatickému poklesu počtu skleněných úhořů v ústí evropských toků, který v dalších letech pokračoval, přičemž současná početnost dosahuje pouze 1-5% z původních hodnot. Významným

faktorem, který negativně působí na populaci úhoře říční je mimo jiné i zvýšený mezinárodní obchod s tímto druhem. V letech 1995-2005 se ročně vyváželo průměrně půl miliardy jedinců, což představuje téměř polovinu všech larev, které doputují k evropským břehům. Z toho důvodu podala Evropská unie návrh na zařazení úhoře říční do přílohy CITES II, který byl bez větších problémů přijat.

Další z pozitivních závěrů konference je, že se pozornost smluvních stran obrátila na problematiku tropických dřevin. Areálové státy se tu zavázaly, že budou podrobně sledovat mezinárodní obchod s tropickým dřevem a navrhnou doporučení k ochraně obchodovaných druhů. Byl také schválen strategický výhled úmluvy na příštích šest let v souladu s plány Evropské unie. Smluvní strany se dohodly, že se Úmluva CITES v budoucnosti více zaměří na posílení své role na zastavení úbytku biologické rozmanitosti a zároveň se zasadí o prosazování principu udržitelného využívání přírodních zdrojů v praxi.

Příští zasedání konference smluvních stran se bude konat v roce 2010 v Kataru.³¹

3.2.7. DALŠÍ ORGÁNY ÚMLUVY CITES

Zastřešujícím orgánem Úmluvy CITES je Sekretariát. Článek XII stanoví jeho hlavní úkoly, mezi něž například patří organizace konferencí smluvních stran, zasedání dalších orgánů Úmluvy CITES, soustřeďovat informace o rozsahu mezinárodního obchodu, koordinovat činnost a spolupráci mezi jednotlivými smluvními stranami Úmluvy CITES a jejich národních výkonných orgánů.

Řídícími a odbornými orgány Úmluvy CITES jsou Stálý výbor CITES, Výbor pro faunu a Výbor pro flóru.

3.2.8. PŘÍNOSY A NEDOSTATKY ÚMLUVY CITES

K přínosům zavedení právního režimu podle Úmluvy CITES patří například to, že Úmluva výrazně stimulovala právní a faktickou ochranu druhů v jednotlivých

³¹ Blíže viz.- Adam Kurz. Ochrana přírody číslo 5/2007 – Konference smluvních stran CITES – 14. zasedání. Str. 29-32.

státech, propaguje ochranu biodiverzity a reguluje snižování biologické rozmanitosti, prohloubila mezinárodní spolupráci a výměnu informací na celosvětové a regionální úrovni, zapojila složky určené k prosazování ochrany exemplářů podle CITES (celníci, policie, Interpol) a také vytvořila finanční základ pro projekty na ochranu přírody.³²

Má však i své nedostatky a zápory, mezi které patří například to, že zákazy a příkazy právního režimu CITES vyvolávají poptávku po exemplářích, čímž se zvyšují jejich ceny a jsou určitou značkou „kvality“ na černém trhu a tím zvyšuje jejich celková atraktivnost pro černý obchod.

Dalším negativem Úmluvy CITES je, že je aplikace úmluvy příliš restriktivní a pasivní. Úmluva CITES vymezuje taxony ohrožené především obchodem a obchod s nimi výrazně ztěžuje či znemožňuje, ale nepožaduje ochranu vyjmenovaných druhů taxonů v přírodě a ani nepodporuje aktivní ochranu *ex situ*³³. Dochází tak k paradoxní situaci, že předmětné organismy jsou v zemích původu hubeny, ale je byrokraticky velice obtížné je získat do zahradní kultury a tím přispět k záchraně taxonů *in farm* nebo *in garden*, i když to může být mnohdy jediná cesta k jejich záchově. Složitá byrokracie ztěžuje také vědeckou práci.³⁴

Proto by mohlo být řešením, aby Úmluva CITES zavazovala strany k ochraně lokalit, kde se chráněné taxony vyskytují.

3.3. DALŠÍ MEZINÁRODNÍ ÚMLUVY TÝKAJÍCÍ SE OCHRANY PŘÍRODY A PÉČE O BIOLOGICKOU ROZMANITOST

3.3.1. ÚMLUVA O OCHRANĚ STĚHOVAVÝCH DRUHŮ VOLNĚ ŽIJÍCÍCH ŽIVOČICHŮ

Pod záštitou UNEP byla dne 23. června 1979 v německém Bonnu sjednána jedna z nejdůležitějších světových úmluv týkající se ochrany přírody a péče o

³² Stejskal Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost. Nakladatelství Linde, 2006, str. 136

³³ Ochrana *ex situ* – znamená ochranu mimo přirozená stanoviště.

³⁴ Otazníky kolem CITES 2007. Jak a proč hledat společnou řeč mezi CITES a chovateli a pěstiteli ohrožených druhů? Kolektiv autorů, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1. vydání, 2007, str. 47

biologickou rozmanitost – Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (*Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals – CMS*), dle místa sjednání též nazývaná Bonnská úmluva. Jejím cílem je ochrana ohrožených druhů ptáků a ostatních migrujících suchozemských a vodních živočichů v celém areálu jejich rozšíření a zejména na tahových cestách. Nástrojem pro naplňování cílů je podpora výzkumu, spolupráce na něm a propagace jeho výsledků, dále zajištění bezprostřední přísné ochrany druhů zahrnutých v příloze I. Bonnské úmluvy a uzavírání dílčích dohod a memorand (prohlášení) o porozumění při ochraně a udržitelném využívání jednotlivých ohrožených druhů, uvedených v příloze II. Bonnské úmluvy, kterým se vytváří prostor pro užší spolupráci zemí v jednotlivých částech světa.

Dle Bonnské úmluvy existují dvě kategorie ochrany migrujících živočichů. Jsou to jednak druhy stěhovavých volně žijících živočichů, kterým hrozí vyhubení a vyhynutí v celém areálu rozšíření nebo v jeho významné části, pokud o tom existují spolehlivé vědecké důkazy – ty se zařazují do přílohy I. CITES. A dále to jsou druhy stěhovavých živočichů zařazených do přílohy II. CITES s nepříznivým stavem z hlediska jejich ochrany, pro jejichž ochranu a využívání je žádoucí uzavírat mezinárodní dohody, a druhy stěhovavých živočichů se stavem z hlediska jejich ochrany, kterému by významně prospěla mezinárodní spolupráce prostřednictvím mezinárodní smlouvy. Stavem z hlediska jejich ochrany se rozumí souhrn vlivů, působících na stěhovavé druhy, které se mohou projevit na jejich rozšíření a početnosti. Na rozdíl od přílohy I. CITES, ponechává úmluva u přílohy II. aktivitu na smluvních stranách, aby uzavíraly dohody na ochranu příznivého stavu těchto druhů.³⁵

Česká republika je smluvní stranou, úmluva byla publikována pod č. 127/1994 Sb.

Mezi dílčí dohody a memoranda přijatá k ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů patří například Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů (EUROBATS), jejíž je Česká republika smluvní stranou a dohoda byla publikována pod č. 208/1994 Sb., po revizi dohody pod č. 137/2002 Sb.m.s.. Dále je ČR stranou Dohody o ochraně africko – euroasijských stěhovavých vodních ptáků (AEWA), publikovanou pod č. 92/2006 Sb.m.s. a Memoranda o ochraně a managementu středoevropské populace dropa velkého, které podepsala až v roce 2008, dosud však nedošlo k jeho ratifikaci a vyhlášení ve Sbírce mezinárodních úmluv. Mezi další dohody a memoranda

³⁵ Stejskal Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost. Nakladatelství Linde, 2006, str. 137 – 138.

k ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů, přijaté v rámci Bonnské úmluvy, které však nemají přímý význam pro ČR, je třeba zmínit například Dohodu o ochraně malých kytovců Baltského a Severního moře (ASCOBANS), Dohodu o ochraně kytovců Černého moře, Středozemního moře a souvisejících oblastí Atlantického oceánu, Dohoda o ochraně tuleňů ve Walddenském moři, Memorandum o porozumění týkající se opatření k ochraně jeřába bílého a další.³⁶

3.3.2. ÚMLUVA O BIOLOGICKÉ ROZMANITOSTI

Stálé zhoršování životního prostředí bylo předmětem diskuze Summitu Země v Rio de Janeiru (UNCED) na druhé celosvětové konferenci OSN, mezi jejímiž hlavními výsledky bylo i přijetí Úmluvy o biologické rozmanitosti (*Convention on Biological Diversity - CBD*)³⁷ (dále jen „Úmluva CBD“), která vstoupila v účinnost dne 29. prosince 1993.

Úmluva CBD je výjimečná tím, že se nezaměřila jen na určité dílčí aspekty péče o životní prostředí, ale jejím předmětem se stalo téma široké – biologická rozmanitost, což je na jednu stranu nespornou výhodou, na druhou stranu může být pak složitá její realizace a vyhodnocování účinnosti jednotlivých přijatých opatření.³⁸

Mezi její základní cíle a zásady patří ochrana biologické rozmanitosti, rovnoměrné a spravedlivé rozdělení přínosů, plynoucích z využívání genetických zdrojů a dále udržitelné využívání přírodních zdrojů, kde zdůrazňuje principy trvale udržitelného rozvoje, při dodržování kritéria předběžné opatrnosti. Oproti Úmluvě CITES se Úmluva CBD zabývá především ochranou biodiverzity *in situ*, tedy její zásadou je, že se formy života mají uchovávat tam, kde se vyskytují přirozeně – na místě samém. Komplexní rámec pro ochranu pro ochranu biodiverzity *in situ* představuje článek 8. Úmluvy CBD. V případě, že cenné živé organismy není možné uchovat na místě samém, nastupuje záchrana mimo přirozená místa výskytu většinou v zoologických či botanických zahradách, genových bankách, akváriích, arboretech

³⁶ Damohorský M. a kol.: Mezinárodní právo životního prostředí, II. část, Nakl. Eva Rozkotová-IFEC, Praha 2008, str. 135-140.

³⁷ Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. 2. vydání, C. H. Beck, Praha 2007.

³⁸ Plesník, J. 7. zasedání konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti: od plánování k realizaci. Ochrana přírody č. 8/2004, str. 251.

apod. Nastupuje tedy druhotná ochrana „ex situ“, která je důležitou součástí strategie ochrany přírody (článek 9 Úmluvy CBD).

Mezi opatření na ochranu a udržitelný rozvoj biodiverzity řadí Úmluva CBD výzkum, výchovu, vzdělávání a osvětu veřejnosti a konečně hodnocení vlivů a minimalizaci nepříznivých vlivů.³⁹

Česká republika úmluvu podepsala v červnu 1993 (pro ČR nabyla platnosti dne 3. března 1994), vyhlásila ji pod č. 134/1999 Sb..⁴⁰

³⁹ článek 11-14 Úmluvy CBD.

⁴⁰ Damohorský M.a kol.: Mezinárodní právo životního prostředí, II.část, Nakl.Eva Rozkotová-IFEC, Praha 2008, str. 133.

4. KOMUNITÁRNÍ ÚPRAVA OBCHODU OHROŽENÝMI DRUHY ŽIVOČICHŮ A ROSTLIN

4.1. PRAMENY PRÁVA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ OBECNĚ

Potřeba právní úpravy na úrovni ES má řadu důvodů. Mnohé problémy životního prostředí mají nadnárodní povahu a nelze je řešit na úrovni států či regionů. Mezinárodní úmluvy nejsou prakticky prosazovány, protože jednak nejsou dostatečně přesné a konkrétní a jednak postrádají nástroje a mechanismy prosazování. Je tedy třeba harmonizovat a integrovat opatření k ochraně životního prostředí tak, aby se minimalizovaly tyto negativní jevy.⁴¹

Kromě psaných pramenů práva existuje velké množství pramenů nepsaných, vytvořených především rozhodovací činností Evropského soudního dvora (dále jen „ESD“). ESD je jediným orgánem, který může autenticky interpretovat komunitární právo. Právní úprava ES je velice široká a neúplná, což vede k tomu, že judikatura ESD je velmi důležitá. Proto rozhodnutí ESD, ačkoli nejsou formálně závazná, jsou důležitým pramenem práva. Přezkoumání ESD z hlediska zákonnosti podléhají všechny závazné akty podle SES, tj. rozhodnutí, nařízení a směrnice. Významná je také pravomoc ESD rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se výkladu SES, platnosti a výkladu aktů orgánů ES. ESD rozhoduje o těchto otázkách na základě žádosti soudu členského státu, pokud tento soud rozhodnutí o ní považuje za nezbytné k vydání svého rozsudku. Stejně jako v ostatních oblastech komunitárního práva mají rozsudky ESD závažný význam i pro interpretaci práva životního prostředí. Jsou zároveň téměř jediným nástrojem prosazování tohoto práva, který má ES k dispozici.⁴²

Ochrana přírody, krajiny, fauny a flóry je však v komunitárním právu upravena především sekundárními prameny práva – nařízeními, směrnicemi a rozhodnutími, případně stanovisky a doporučeními. V oblasti obchodování s ohroženými druhy však platí především nařízení, která jsou obecně platná, závazná jako celek a přímo aplikovatelná na území členských států. Členské státy netransponují obsah nařízení do vnitrostátních právních norem, ale stanovují procesní, správní

⁴¹ Kružíková Eva, Adamová Eva, Komárek Jan. Právo životního prostředí evropských společenství, nakladatelství Linde Praha, a.s., 2003, str. 22.

⁴² Kružíková Eva, Adamová Eva, Komárek Jan. Právo životního prostředí evropských společenství, nakladatelství Linde Praha, a.s., 2003, str. 25-26.

pravidla a institucionální rámec, aby zajistili prosazování nařízení a dále stanoví sankce za jejich porušování.

Tato problematika byla řešena též Rozhodnutím ministra životního prostředí ze dne 27.12.2005⁴³, kdy odbor výkonu státní správy ministerstva životního prostředí nesprávně vycházel z premisy, že ve správním řízení nelze rozhodnout na základě právního předpisu uvedeného v odkaze pod čarou. Tímto předpisem však v daném případě bylo nařízení Rady (ES) č. 338/97 provedené nařízením Komise (ES) č. 1808/2001, o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97, jež jsou uvedena v poznámce pod čarou č. 2 zákona č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů. Nařízení je podle článku 249 Smlouvy ES ve spojení se Smlouvou o přístupu ČR k EU publikovanou pod č. 44/2004 Sb. m. s. a čl. 10 Ústavy České republiky bezprostředně závazné a v případě rozporu má přednost před vnitrostátním právním předpisem. Ministerstvo životního prostředí tak zásadním způsobem porušilo ustanovení § 3 odst. 1 správního řádu, které upravuje jedno ze základních pravidel správního řízení – zásadu legality, podle které jsou správní orgány povinny postupovat v řízení v souladu se zákony a jinými právními předpisy. Rozhodnutí bylo vydáno v rozporu s obecně závazným předpisem, jímž je nařízení Rady (ES) č. 338/97 provedené nařízením Komise (ES) č. 1808/2001, která jsou nadána vyšší právní silou než vnitrostátní právní předpis – zákon č. 100/2004 Sb. o obchodování s ohroženými druhy.

4.1.1. PŘEHLED PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ ES TÝKAJÍCÍCH SE ÚMLUVY CITES

Požadavky z Úmluvy CITES byly v Evropském hospodářském společenství prováděny od roku 1984 nařízením Rady (EHS) č. 3626/82, o implementaci Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin v rámci Společenství, které bylo 1.6.1997 zrušeno a nahradilo ho nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi (dále jen nařízení č. 338/97). Jde o základní předpis na jehož základě byla vydána řada dalších nařízení, často

⁴³ Věstník Ministerstva životního prostředí, ročník 2006, částka 2 – Rozhodnutí ministra životního prostředí ze dne 27.12.2005, čj. 300533/M/05, 48928/ENV/05, sp. Zn. P/1766.

novelizovaných, či rušených a nahrazovaných jinými předpisy. Zejména jde o nařízení Komise (ES) č. 865/2006 ze dne 4. května 2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi, které bylo vydáno k provádění nařízení č. 338/97, provádí však i řadu dalších otázek týkajících se nakládání ohroženými druhy rostlin a živočichů dle CITES, které nařízení č. 338/97 neupravuje. Dále bylo vydáno Nařízení Komise (ES) č. 100/2008 ze dne 4. února 2008, kterým se mění nařízení (ES) č. 865/2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97, pokud jde o soubory vzorků a určité formality týkající se obchodu s druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dále například nařízení Komise (ES) č. 1037 ze dne 29. srpna 2007 o pozastavení dovozu exemplářů určitých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin do Společenství, které provádí čl. 4 odst. 6 nařízení 338/97 a umožňuje EU pozastavit dovoz exemplářů z přílohy A,B.

Mezi další předpisy ES, související s problematikou patří nařízení Rady (EHS) č. 348/81 ze dne 20. ledna 1981 o společných pravidlech pro dovoz výrobků z velryb a ostatních kytovců, směrnice Rady 83/129/EHS ze dne 28. března 1983 o dovozu kůží z některých tuleních mláďat a výrobků z nich nebo například nařízení Rady (EHS) č. 3254/91 ze dne 4. listopadu 1991 o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů ze zemí, kde jsou tyto živočichové odchytávány pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod odchyty, které nesplňují mezinárodní normy humánního odchyty do pastí.

4.2. NAŘÍZENÍ RADY (ES) Č. 338/97

Stěžejním právním předpisem komunitární úpravy obchodu ohroženými druhy živočichů a rostlin je tedy nařízení Rady (ES) č. 338/97, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi (dále jen „nařízení Rady (ES) č. 338/97“), jehož hlavním cílem je dle článku 1 ochrana druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a zaručit jejich zachování regulováním obchodu s nimi. Druhy divoké fauny a flóry jsou pak vymezeny dle čl. 3. nařízení Rady (ES) č. 338/97 v jednotlivých přílohách A, B, C, D tohoto nařízení. Na rozdíl od Úmluvy CITES, která obsahuje přílohy I-III CITES, nařízení Rady (ES) č. 338/97 tedy zavádí čtyři kategorie. V příloze A nařízení Rady (ES) č. 338/97 jsou uvedeny druhy přímo

ohrožené vyhubením, nebo jsou tak vzácné, že jakýkoli objem obchodu s nimi by je ohrozil na přežití. Je zakázáno je obchodně využívat a patří sem stejné druhy jako v příloze I CITES a některé druhy přílohy II CITES. Přílohy B a C nařízení Rady (ES) č. 338/97 obsahují druhy, které je možné dovážet a vyvážet jen na základě povolení nebo potvrzení, která se vydávají jen pokud mezinárodní obchod neohrožuje druh na přežití a v souladu s principem trvale udržitelného využívání zdrojů. Tyto přibližně odpovídají přílohám II a III CITES. Prakticky však legislativa ES zařazuje velké množství druhů do přísnějších kategorie než úmluva CITES. Příloha D nařízení Rady (ES) č. 338/97 obsahuje druhy, které nejsou zařazeny do příloh A-C nařízení Rady (ES) č. 338/97 a které jsou do ES dováženy v počtech, jež jsou dostatečným opodstatněním pro jejich monitorování. Je tu několik málo druhů z přílohy III. CITES, vůči které mají státy EU výhrady a dále druhy, které nejsou CITES chráněny vůbec. V současnosti platí seznamy novelizované, a to v nařízení Komise (ES) č. 318/2008 ze dne 31. března 2008, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 338/97.

Článek 2 písm.u) nařízení Rady č. 338/97/ES definuje pojem „obchod“ jako dovoz do Společenství, včetně přivezení z moře, a vývoz či zpětný vývoz ze Společenství, a také využívání, přemísťování a převod vlastnictví exemplářů podle tohoto nařízení v rámci Společenství, včetně případů uvnitř jednoho členského státu. Oproti tomu Úmluva CITES definuje „obchod“ jen jako obchod mezinárodní. Z toho vyplývá, že na rozdíl od úpravy v Úmluvě CITES, nařízení Rady (ES) č. 338/97 reguluje i obchod vnitrostátní.

4.2.1. OBCHOD SE TŘETÍMI ZEMĚMI

Stejně jako mezinárodní úprava obchodu ohroženými druhy je úprava evropská založena na systému povolení a potvrzení potřebných pro vývoz, zpětný vývoz a dovoz do Společenství.

Pokud legislativa ES k CITES hovoří o vývozu, zpětném vývozu a dovozu, má se na mysli pouze obchod přes vnější hranice EU s třetími státy, a nikoli obchod uvnitř EU mezi členskými státy.⁴⁴ Pro dovoz či vývoz jsou zapotřebí doklady CITES, které jsou vydávány na formulářích podle předpisů ES k CITES a to dle nařízení Komise

⁴⁴ Stejskal Vojtěch, Vilímková Veronika. Zákon o obchodování s ohroženými druhy s komentářem a prováděcími a souvisejícími předpisy. Nakladatelství Linde Praha a.s., 1. vydání, 2005, str.40.

(ES) č. 865/2006. Doklady jsou pak předkládány příslušným celním orgánům na vnějších hranicích EU. Povolení k vývozu a dovozu exemplářů, tzv. permity, vydává hlavní výkonný orgán CITES v příslušném členském státě) v případě České republiky je to Ministerstvo životního prostředí).

Základní podmínky, údaje a dokumenty vyžadované k dovozu, vývozu a zpětnému vývozu exemplářů do a ze Společenství, jsou stanoveny v nařízení č. 338/97. Národní legislativy členských států pak stanoví další potřebné náležitosti žádostí o povolení a potvrzení a podmínky, za nichž se příslušné dokumenty vydávají. Veškerá povolení a potvrzení vydaná příslušnými orgány členských států jsou platná v celém Společenství a doba vydání, použití a platnost dokumentů jsou upraveny nařízením Komise (ES) č. 865/2006, které obsahuje ve svých přílohách vzory veškerých dokumentů.

Článek 4 nařízení Rady (ES) č. 338/97 upravuje podmínky dovozu exemplářů do Společenství.

Dovoz exemplářů druhů zařazených do přílohy A je možný, pokud je předloženo na hraničním celním úřadě v místě dovozu dovozní povolení vydané výkonným orgánem cílového členského státu. Povolení k dovozu je vydáno pouze tehdy, pokud jsou splněny podmínky stanovené nařízením Rady (ES) č. 338/97 v článku 4 odst. 1. Mezi ně patří například podmínka, že je konstatováno vědeckým orgánem státu, že dovoz do Společenství nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu nebo na rozsah na území, na němž se vyskytuje příslušná populace daného druhu. Další z podmínek je předložení dokumentů dokazujících, že byly exempláře získány v souladu s předpisy o ochraně daného druhu, tedy vývozní povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu. Pokud žadatel splní všechny stanovené podmínky, má na vydání dovozního povolení právní nárok.

Pokud jde o exempláře druhů zařazených do přílohy B nařízení Rady (ES) č. 338/97, je zde rovněž potřeba při dovozu do Společenství dovozní povolení výkonného orgánu dovážejícího státu za splnění obdobných podmínek stanovených v článku 4 odst. 2 nařízení Rady (ES) č. 338/97, což představuje přísnější úpravu než Úmluva CITES, která pro exempláře druhů zařazených do přílohy II dovozní povolení nevyžaduje.

Dovoz exemplářů druhů zařazených do příloh C a D je možný pouze po vyplnění oznámení o dovozu na hranicích cílového členského státu. Při dovozu druhů z přílohy C nařízení Rady (ES) č. 338/97 je však nutné brát v úvahu to, že se může

jednat o druhy z přílohy III CITES, a tak bude nutné mít zároveň vývozní permit ze země původu.

Článek 4 odst. 6 nařízení Rady (ES) č. 338/97 obsahuje významné ustanovení, které zmocňuje Komisi ES, aby vyhlásila omezení dovozu exemplářů druhů z přílohy A a B, čehož Komise využila v nařízení Komise (ES) č. 1037/2007, o pozastavení dovozu exemplářů určitých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin do Společenství, kde je seznam druhů z přílohy A a B, jejichž dovoz je dočasně pozastaven. Zde je opět zjevná větší přísnost legislativy ES, než je úprava Úmluvy CITES, protože takové exempláře se nesmějí dovážet do Společenství ani v případě, že Úmluva CITES takový dovoz umožňuje.

Vývoz nebo zpětný vývoz ze Společenství je upraven v článku 5 nařízení Rady (ES) č. 338/97. Vývoz nebo zpětný vývoz exempláře druhu zařazeného do přílohy A je možný jen na základě vývozního povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu. Zároveň musí plnit další podmínky stanovené v článku 5 odst. 2 a 3 nařízení Rady (ES) č. 338/97. Nesmí se však zapomínat na to, že pokud jde i o exemplář druhu zařazeného do přílohy I CITES, pak je navíc zapotřebí o dovozní povolení.

Ohledně exemplářů druhů zařazených do přílohy B a C musí při vývozu či zpětném vývozu předkládány stejné dokumenty, jako jsou vyžadovány u exemplářů druhů zařazených do přílohy A a obdobné jsou i další podmínky, které musí být splněny.

Žádné regulaci nepodléhají exempláře zařazené do přílohy D.

Existují i výjimky z uvedených ustanovení, které upravuje článek 5 odst. 6 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

Článek 4 nařízení Rady č. 338/97/ES a kapitola IV nařízení Komise č. 865/2006/ES stanoví v některých přesně stanovených případech mírnější režim dovozu nebo vývozu exemplářů, které jsou osobního nebo rodinného charakteru.⁴⁵ Odchylnou je i článek 7 odst. 1 písm. a) nařízení rady (ES) č. 338/97, která se vztahuje na dovoz, vývoz a zpětný vývoz exemplářů narozených a odchovaných v zajetí a exemplářů uměle vypěstovaných. Stejná ustanovení jako na exempláře druhů zařazených do přílohy B se totiž vztahují i na exempláře druhů zařazených do přílohy A, které se narodily a byly odchovány v zajetí, nebo byly uměle vypěstovány. Vymezení exemplářů narozených a odchovaných v zajetí je uvedeno v článku 54 nařízení Komise (ES) č. 865/2006, co je

⁴⁵ Exempláře osobního nebo rodinného charakteru – neživé exempláře, jejich části nebo odvozeniny, které patří fyzické osobě a tvoří nebo mají tvořit součást jejího normálního osobního movitého majetku.

exemplář rostlinného druhu uvádí článek 56 nařízení Komise (ES) č. 865/2006. Další odchylkou je, že je možné používat rostlinolékařská osvědčení namísto vývozních dokladů CITES pro vývoz uměle vypěstovaných druhů rostlin z přílohy B nařízení Rady (ES) č. 338/97a hybridů z přílohy A nařízení Rady (ES) č. 338/97, což zjednodušuje řízení a umožňuje snazší vývoz některých uměle vypěstovaných rostlin.

Dovozních povolení se týkalo i rozhodnutí ESD C-182/89 ze dne 29 listopadu 1990 o dovozu více než 6000 kočičích kůží do Francie pocházejících z Bolívie. Komise ES podala návrh na prohlášení, že tím, že Francouzská republika vydává povolení k dovozu kůží *Felis wiedii* a *Felis geoffroyi* pocházejících z Bolívie, nesplnila své povinnosti stanovené v článku 10 odst. 1 b) nařízení Rady (EHS) č. 3626/82, které do 1.června roku 1997 jednotným způsobem zajišťovalo požadavky Úmluvy CITES v evropských společenstvích. *Felis wiedii* a *Felis geoffroyi* byly uvedeny v příloze II CITES, který obsahuje druhy, které, i když nejsou bezprostředně ohroženy vyhubením, by se jimi mohly stát, kdyby mezinárodní obchod s exempláři těchto druhů nebyl podřízen přísným opatřením zabráňujícím takovému jejich využívání, které by mohlo vést k jejich vyhubení ve volné přírodě. Nařízení č. 3626/82 u některých druhů, včetně volně žijících koček, stanovilo v článku 3 odst. 2 přísnější ochranná opatření, než je stanoveno v Úmluvě. Dle článku 10 odst. 1 tohoto nařízení je stanoveno, že dovozní povolení uvedené v článku 3 odst. 2 se vydávají pouze tehdy, pokud je zřejmé, nebo v případě, že žadatel představuje důvěryhodný důkaz, že odchyt či sběr exempláře ve volné přírodě, nebude mít škodlivý vliv na zachování druhu. ESD uvedl, že francouzské úřady nemohly být schopny rozumně dospět k závěru, že bylo jasné, že odchyt volně žijících koček nebude mít škodlivý vliv na jejich zachování nebo na rozsah území jimi obývaným a to s ohledem na to, že francouzská vláda zohlednila jako jediný rozhodující faktor, pokud jde o vydávání dovozních povolení, kladné stanovisko národního vědeckého orgánu, které v tomto případě získala. Neexistuje totiž žádné ustanovení nařízení, které by podřizovalo vydání dovozních povolení jen stanovisku takového orgánu, může tedy tvořit jeden z více faktorů pro splnění kritérií stanovených článkem 10 odst. 1 b), nikoli jediný. Dalším argumentem Komise ES byla i diskuze na konferenci smluvních stran CITES, která se konala v Buenos Aires v roce 1985, kdy zejména země sousedící s Bolívií, jejichž mnozí volně žijící živočichové a planě rostoucí rostliny byly přímo ohroženy, upozornily na problematiku nelegálního obchodu s výrobky pocházejícími z Bolívie a množství falešných vývozních povolení. Následně bylo smluvním stranám CITES doporučeno, aby zvážily pozastavení dovozu exemplářů

z Bolívie. I z toho Komise ES dovozuje, že v únoru 1986, kdy francouzské orgány dovozní povolení vydaly, nebyly oprávněny se domnívat, že podmínky stanovené v článku 10 odst. 1 b) nařízení č. 3626/82 byly splněny.⁴⁶

4.2.2. ZÁKAZ KOMERČNÍHO VYUŽÍVÁNÍ EXEMPLÁŘŮ

Nařízení Rady (ES) č. 338/97 obsahuje v článku 8 ustanovení, týkající se regulace některých obchodních činností. U exemplářů přímo ohrožených vyhynutím zařazených do přílohy A je stanoven zákaz nakupování, nabízení ke koupi, nabývání pro obchodní účely, veřejné vystavování pro obchodní účely, využívání pro obchodní zisk a prodej, držení za účelem prodeje, nabízení k prodeji nebo převážení za účelem prodeje. Případ od případu může být udělena výjimka z tohoto zákazu komerčního využívání exemplářů z přílohy A, pokud jsou splněny podmínky článku 8 odst. 3 nařízení Rady č. 338/97/ES. Mezi takové podmínky patří například skutečnost, že byl dovoz uskutečněn či exemplář získán ještě před zavedením ochrany nejvyššího stupně (tedy uvedením jedince v příloze I CITES), exemplář byl legálně dovezen za určitým účelem, narozen do kontrolovaného prostředí – odchov, byl dovezen za zvláštním biologickým či vědeckým účelem, za účelem zachování druhu, výzkumu, vzdělání, které slouží k zachování druhu, či byl legálně odebrán z přírody. Zákazy v článku 8 odst. 1 a ustanovení v článku 8 odst. 3 nařízení Rady (ES) č. 338/97, dle kterého se výjimky ze zákazů mohou udělovat případ od případu, se nevztahují na živé exempláře odchované v zajetí, náležející k exemplářům druhů a jejich křížence uvedených v seznamu přílohy VIII uvedeného nařízení. Na tomto seznamu jsou druhy z přílohy A, které se v EU chovají běžně v zajetí a obchod s jedinci z volné přírody zanedbatelný z hlediska ochrany druhů. Zákazy v článku 8 odst. 1 a ustanovení v článku 8 odst. 3 nařízení Rady (ES) č. 338/97 se také nevztahují na uměle vypěstované exempláře rostlinných druhů a na starožitnosti - zpracované exempláře získané před více než 50 lety. Tyto odchylky byla vyhlášeny Komisí ES v souladu s článkem 4 nařízení Rady (ES) a jsou uvedeny v článku 61 nařízení Komise (ES) č. 865/2006. ESD rozhodoval ve o výkladu termínů „zpracované exempláře“ a „získané“ ve věci trestního procesu Švédska proti Janu Nilssonovi, obviněnému z nákupu některých vycpaných exemplářů

⁴⁶ www.eur-lex.europa.eu

druhů, které jsou zařazeny v příloze A nařízení Rady (ES) č. 338/97. Pod termínem „zpracované“ zařadil i vyčpaná zvířata a pod termínem „získané“ zahrnul i exempláře získané darem, zděděné či usmrcené a následně vzaté do držení. Také uvedl, osoba, která získala druh před více než 50 lety nemusí být jeho současným vlastníkem.⁴⁷

Výjimky se vydávají na formulářích „potvrzení EU o výjimce“ či „certifikáty EU“ a jsou platné ve všech členských státech EU.

Využití exempláře pro komerční účely bez výjimky udělené na základě některého z výše uvedených důvodů je kvalifikováno jako přestupek či jiný správní delikt, případně jako trestný čin.

Dle článku 8 odst. 5 nařízení Rady (ES) č. 338/97 platí stejný zákaz komerčního využívání i na exempláře druhů z přílohy B. Výjimka může být udělena v případech, kdy je možné příslušnému orgánu členského státu přesvědčivě dokázat, že exempláře byly získány a v případě, že pocházejí z území mimo EU, že byly dovezeny v souladu s požadavky platných právních předpisů o ochraně volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, tedy s předpisy ES a národními.

V této souvislosti je třeba zmínit další Rozsudek ESD C-510/99 ze dne 23. října 2001 v trestním řízení proti Xavieru Tridonovi. Francouzský tribunál se rozhodl přerušit řízení a požádat Evropský soudní dvůr o výklad článku 30 a 36 SES (nyní po změně článku 28 a 30 ES), nařízení Rady (EHS) č. 3626/82 ze dne 3. prosince 1982, zejména článků 6 a 15, které jednotným způsobem od roku 1984 zajišťovalo požadavky Úmluvy CITES v Evropském společenství a bylo k datu 1.6.1997 zrušeno a nahrazeno nařízením Rady (ES) č. 338/97 a dále o výklad Úmluvy CITES, a to zejména článků VII a XIV. Xavier Tridon prodával v zajetí narozené a odchované druhy papoušků, vyskytujících se v zámořském departmentu Guyane (Francie), jejichž použití pro komerční účely je zakázáno na celém území státu ministerskou vyhláškou. Xavier Tridon tvrdil, že ustanovení vyhlášky jsou neslučitelné jak s Úmluvou CITES, tak i s články 30 a 36 SES a nařízením č. 3626/82 a č. 338/97, které byly přijaty postupně pro uplatňování Úmluvy CITES.

Soud v odůvodnění rozsudku konstatoval, že dle článku 6 odst. 1 nařízení č. 3626/82, je veškeré komerční využívání exemplářů druhů z přílohy I CITES zakázáno. Toto ustanovení sice stanoví, že členské státy mohou v některých případech udělit výjimku ze zákazu komerčního využívání exemplářů druhů z přílohy I CITES, zejména

⁴⁷ Rozhodnutí ESD C-154/02 z 23.8.2003.
www.eur-lex.europa.eu

pro exempláře živočišných druhů, které byly vychovány v zajetí, nicméně, francouzská vláda a Komise ES právem poukazují na to, že jde pouze o možnost, nikoli povinnost, aby tuto výjimku členské státy udělily. V této souvislosti poznamenal, že zatímco článek 7 odst. 4 Úmluvy CITES stanoví, že exempláře živočišných druhů zařazených v příloze I CITES odchované v zajetí pro komerční účely jsou považovány za exempláře druhů zahrnutých do přílohy II CITES a v důsledku toho mohou být obchodovány v souladu s pravidly o obchodu s exempláři druhů zařazených do přílohy II CITES, v článku 14 odst. 1 písm. a) Úmluvy CITES se uvádí, že ustanovení CITES nebrání stranám v žádném směru přijmout přísnější vnitrostátní předpisy k podmínkám obchodu, exemplářů druhů zařazených do přílohy I, II a III CITES, nebo je úplně zakázat.

Dále soud v rozsudku poznamenal, že podle článku 8 dost. 1 nařízení Rady (ES) č. 338/97 je veškeré komerční využívání exemplářů druhů uvedených v příloze A zakázáno. Dle článku 8 odst. 3 d) nařízení Rady (ES) č. 338/97 mohou být uděleny případ od případu výjimky ze zákazu dle článku 8 dost. 1, pokud jde mimo jiné o exempláře živočišných druhů narozených a odchovaných v zajetí. Toto ustanovení však povoluje, nikoli vyžaduje, výjimky ze zákazu komerčního využívání, žádná výjimka být tedy udělena nemusela.

Protože vnitrostátní právní úprava je přísnější než pravidla stanovená nařízením č. 3626/82 a č. 338/97, zkoumal soud dále, zda nejde o rozpor s článkem 30 SES, zda není překročena míra množstevního omezení dovozu, jakož i veškerá opatření s rovnocenným účinkem. Ta jsou dle článku 30 SES zakázána, s výjimkou stanovenou článkem 36 SES, kterou podmiňuje mimo jiné ochrana zdraví a života zvířat, na kterou se odvolává francouzská vláda. Taková právní úprava je však možná pouze v rozsahu nezbytném pro účinné dosažení cíle. Národní pravidla proto nemůžou těžit z odchylky stanovené článkem 36 SES v případě, že zdraví a životy zvířat je možné chránit stejně účinně pomocí opatření méně omezujících obchod uvnitř ES. Ve skutečnosti však několik usnesení konference smluvních stran Úmluvy CITES podporovalo chov a obchod zvířat narozených v zajetí, aby bylo možné omezit odběr zvířat ve volné přírodě a rozvíjet populace které mají být znovu vypuštěny do divoké přírody. Podle Komise by ochrany daného druhu mohlo být dosaženo prostřednictvím opatřením méně přísným, než je absolutní zákaz obchodu, jako je například značení ptáků pomocí kroužků a nebo mikročipů. Je zřejmé, že hodnocení přiměřenosti tohoto zákazu obchodu vyžaduje zvláštní analýzy na základě vědeckých studií, přičemž je na vnitrostátních soudech, aby

analýzu posoudily. To že jsou právní předpisy ES méně restriktivní, než francouzská právní úprava, není samo o sobě důvodem pro závěr, že je francouzský právní předpis nepřiměřený.

Soud konstatoval, že pokud jde o druhy uvedené v příloze II. CITES, nařízení č.3626/82 nezakazuje komerční využívání těchto druhů, kromě případů uvedených v článku 6 odst.2 v případě, že exempláře byly zavedeny v rozporu s článkem 5 tohoto nařízení, který mimo jiné stanoví, že dovoz do ES těchto exemplářů má být podmíněn předložením dovozního povolení nebo dovozní licence na celním úřadu. Pokud jde o druhy uvedené v příloze B nařízení Rady (ES) č. 338/97, nařízení Rady (ES) č. 338/97 nezakazuje komerční využívání exemplářů těchto druhů za předpokladu, že jsou splněny podmínky stanovené v čl.8 odst.5 nařízení Rady (ES) č. 338/97, který stanoví možnost členského státu přesvědčivě prokázat, že takové exempláře byly získány, a pokud pocházejí z území mimo ES, že byly do něho dovezeny v souladu s požadavky platných právních předpisů o ochraně volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

Tyto předpisy brání stanovit členským státům v jejich právních předpisech zakázat komerčního využívání v zajetí narozených a odchovaných exemplářů druhů dovezených z jiných členských států, pokud je zřejmé, že ochrany jejich života a zdraví, lze dosáhnout se stejnou účinností méně omezujícími opatřeními.⁴⁸

4.2.3. VNITROUNIJNÍ, RESPEKTIVE VNITROSTÁTNÍ OBCHOD

Rozdíl mezi vnitrostátním a vnitrouijním obchodem prakticky po vstupu ČR do EU zmizel, proto dále hovoříme již jen o vnitrouijním obchodě. V zásadě je jednotně upraven nařízením Rady 338/97/ES a to v článku 8 a 9, členské státy jsou však zmocněny zavést přísnější opatření, hlavně v oblasti držení exemplářů, na které se vztahuje Úmluva CITES.

Jednou z problematických situací je obchodování s druhy z přílohy B v rámci EU. Na tyto jedince totiž není nutná výjimka ze zákazu obchodních činností a je tedy jen na držiteli exempláře, jak původ exempláře prokáže. Doklady o původu exemplářů druhů z přílohy B stanoví předpisy ES jen pro exempláře dovezené. Na požádání orgánu ochrany přírody je nutné prokázat legální původ jedinců – tedy, že tyto

⁴⁸Rozhodnutí ESD C-510/99 z 23.8.2001. www.eur-lex.europa.eu

exempláře byly získány, a pokud pocházejí z území i mimo ES, že byly do něho dovezeny v souladu s požadavky platných právních předpisů o ochraně volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Pokud se bude jednat o povinně registrovaný druh v rámci daného členského státu, pak i když je předložen registrační formulář, je zároveň třeba prokázat legální způsob získání exempláře. Registrační formulář není dokladem o prokázání původu. Stejně tak čestné prohlášení nemusí všechny členské země považovat za prokázání původu. Chovatel by si tedy v těchto případech měl schraňovat co nejvíce dokladů, které legální původ prokážou.

4.2.4. PŘEMÍSTOVÁNÍ ŽIVÝCH EXEMPLÁŘŮ ŽIVOČIŠNÉHO DRUHU V RÁMCI ČLENSKÝCH STÁTŮ ES

Článek 9 nařízení Rady (ES) č. 338/97 stanoví podmínky pro přemísťování živých exemplářů, na něž se vztahuje CITES, z přílohy A a B nařízení Rady (ES) č. 338/97 uvnitř území EU. Přemísťování exemplářů v rámci ES může probíhat téměř volně, až na výjimky dále uvedené. Pokud se jakkoli přemísťuje exemplář z přílohy A nařízení Rady (ES) č. 338/97 v rámci ES z místa uvedeného v příslušném dovozním povolení nebo jakémkoli potvrzení vydaném souladu s tímto nařízením, je potřebné předběžné povolení výkonného orgánu členského státu, v němž se exemplář nachází. V jiných případech přemístění musí být osoba zodpovědná za přemístění schopna, pokud je třeba, předložit doklad o legálním původu exempláře. Žádný takový souhlas se však nevyžaduje, jestliže nějaké živé zvíře musí být přemístěno za účelem neodkladného veterinárního zákroku a následně je vráceno přímo zpět na povolené místo určení. Pokud se přemísťují exempláře druhu zařazeného v příloze B nařízení Rady (ES) č. 338/97 v rámci ES, může držitel exemplář opustit teprve poté, co zajistil, aby zamýšlený příjemce byl odpovídajícím způsobem informován o ubytování, vybavení a postupech potřebných k zajištění řádné péče o exempláře.

Smyslem těchto ustanovení je monitorování pohybu exemplářů v rámci ES a zabránit nevyhovujícím podmínkám a možnému poškození při přemísťování.

5. PRÁVNÍ ÚPRAVA OBCHODU OHROŽENÝMI DRUHY ŽIVOČICHŮ A ROSTLIN V ČESKÉ REPUBLICE

Regulace mezinárodního obchodu ohroženými druhy živočichů a rostlin na mezinárodní úrovni začala být diskutována a naplňována v souvislosti s rozvojem mezinárodního práva životního prostředí přibližně v 70. letech 20. století. V České republice se však tato problematika začala výrazněji řešit až po pádu komunistického režimu, zejména však poté, co Česká republika přistoupila k Úmluvě CITES. Česká a Slovenská Federativní republika přistoupila k CITES v roce 1992, Česká republika pak převzala závazky z ní vyplývající kontinuálně od 1.1.1993. Nejprve Úmluvu CITES prováděl zákon ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a k němu prováděcí vyhláška MŽP č. 395/1992 Sb. Roku 1997 vešel v účinnost zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně a doplnění zákona ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Ten byl později nahrazen v současnosti platným zákonem č. 100/2004 Sb.

5.1. ZÁKON Č. 100/2004 Sb.

5.1.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

S účinností od 1.5.2004 platí pro obchodování s ohroženými druhy CITES v ČR zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o obchodování s ohroženými druhy“). Zákon o obchodování s ohroženými druhy nabyl tedy účinnost datem vstupu ČR do EU a zároveň zrušil ustanovení zákona č. 16/1997 Sb. týkající se CITES (s výjimkou části osmé o změně zákona č. 114/1992 Sb.). Jde o národní předpis, který provádí především nařízení Rady (ES) č. 338/97 a další předpisy ES – nařízení č. 865/2006, nařízení Rady (EHS) č. 348/81 o společných předpisech pro dovoz výrobků

z velryb a ostatních kytovců, nařízení rady (EHS) č. 3254/91 o zákazu používání nášlapných pastí v ES a dovozu kožešin, či směrnice Rady (EHS) č. 83/129 o dovozu kůží z jistých tuleních mláďat a výrobků z nich dovezených do členských států. Také provádí požadavky plynoucí z Úmluvy CITES. Zákon o obchodování s ohroženými druhy stanoví hlavně způsoby kontroly a sankce za porušování příslušných předpisů ES a zákona a stanoví institucionální zajištění CITES v ČR.

Zákon o obchodování s ohroženými druhy je tvořen 45 paragrafy, které jsou rozdělené do 4 částí a XI hlav. Součástí je příloha se seznamem výrobků z tuleňů, na které se také tento zákon vztahuje.

Vždy je však třeba nahlížet do předpisů ES, které velmi podrobně upravují podmínky obchodu s exempláři CITES, protože zákon o obchodování s ohroženými druhy tyto podmínky neobsahuje. Z nařízení Rady (ES) č. 338/97 přímo platí např. i pravidla o kategorizacích druhů a druhové seznamy v přílohách nařízení.

Ustanovení §1 odst. 1 zákona o obchodování s ohroženými druhy upravuje předmět ochrany. Zákon 100/2004 Sb. stanoví ochranu volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které jsou ohroženy na přežití, stanoví podmínky pro obchod s ohroženými druhy a další opatření, která budou sloužit k zajištění ochrany a evidovat tyto druhy na území České republiky. Postupuje tak v souladu s Úmluvou CITES a právem ES.

Zákon se vztahuje jak na druhy chráněné Úmluvou CITES, tak na druhy evropského komunitárního práva na ochranu ohrožených druhů, kam patří druhy z přílohy A, B, C, D nařízení Rady (ES) č. 338/97, dále druhy z přílohy nařízení o velrybách a druhy z přílohy I a II k nařízení o nášlapných pastech a dovozu kožešin. Vztahuje se i na tuleně a výrobky z nich, které jsou uvedeny v příloze k zákonu o obchodování s ohroženými druhy.

Zákon se také vztahuje na vývoz zvláště chráněných druhů, které jsou stanoveny podle §48 zákona o ochraně přírody a krajiny ve vyhlášce č. 395/1992 Sb. .

5.1.2. ORGÁNY PŮSOBÍCÍ V OBLASTI REGULACE OBCHODOVÁNÍ S OHROŽENÝMI DRUHY

Mimo jiné tedy zákon o obchodování s ohroženými druhy stanoví i kompetence českých orgánů veřejné správy k provádění jednotlivých ustanovení

evropských nařízeních. Ministerstvo životního prostředí je hlavním výkonným orgánem s hlavní odpovědností, které má povinnost zajišťovat styk s Komisí, Sekretariátem CITES a smluvními stranami Úmluvy. Vedle něj však existují i další výkonné orgány, a to krajské úřady, správy chráněných krajinných oblastí, správy národních parků a orgány rostlinolékařské péče. Národním vědeckým orgánem CITES je Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR) a její význam spočívá mimo jiné v tom, že její stanoviska jsou nezbytnou podmínkou pro vydávání příslušných povolení. Zákon o obchodování s ohroženými druhy také stanoví kompetence pro kontrolní orgány, jimiž jsou celní orgány, Česká inspekce životního prostředí (ČIŽP), Státní veterinární správa (SVS) a Státní rostlinolékařská správa (SRS). Sankce za porušování právních předpisů smí však ukládat jen ČIŽP.

5.1.3. CELNÍ ORGÁNY

Pro ochranu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin jsou velmi významné kompetence celních orgánů. Celní orgány jsou dle zákona o obchodování s ohroženými druhy oprávněny provádět kontrolu exemplářů při celním dohledu v okamžiku dovozu, vývozu, zpětného vývozu a tranzitu. V rámci této kontroly celní orgány ověřují, zda je příslušný exemplář doprovázen dokladem CITES, či obdobným dokladem vydaným příslušným členským státem ES, či jiným dokladem vydaným podle Úmluvy CITES. Spolupracují s orgány veterinární správy a rostlinolékařské péče a kontrolují, zda exemplář odpovídá údajům uvedeným na dokladech CITES a stanoveným veterinárním a rostlinolékařským podmínkám. Společně s veterinární správou také kontrolují způsoby přepravy živých exemplářů živočišného původu, aby odpovídala podmínkám pro přepravu stanovených v dokladu CITES, či jiném dokladu a zda je v souladu s právem ES a zákonem o obchodování s ohroženými druhy. Na celních přechodech se také kontroluje dovoz nebo tranzit regulovaných kožešin, zda není porušován zákaz dovozu nebo tranzitu výrobků z tuleňů pro obchodní účely. Zjistí-li celní orgán porušení zákona či příslušných právních předpisů ES nebo o zákonnosti pochybuje, může exemplář zadržet a ihned o tom uvědomit ČIŽP, která toto posoudí a případně exemplář umístí do záchraného centra a zahájí řízení o zabavení exempláře. Pro dovoz a tranzit regulovaných kožešin a výrobků z tuleňů platí jiný postup než pro dovoz exemplářů. Pokud celní orgán zjistí

nezákonnost dovozu či tranzitu exempláře při přihlášení do určitého celního režimu, rozhodne o jeho nepropuštění do navrhovaného režimu a vrátí je do země, odkud byl vyvezen. Pokud by byl však nezákonný dovoz či tranzit již dokonán, postupuje se obdobně, jako u exemplářů a výrobek z tuleň nebo regulovanou kožešinu celní orgány zadrží a inspekce je dále zabaví.

Od prosince 2005 začala celní správa ČR využívat služebních psů, kteří jsou speciálně vycvičeni pro vyhledávání „citesových komodit“ a veterinárních produktů se zaměřením na opeřence, drůbež a potravinové výrobky z těchto zvířat v souvislosti se šířením viru ptačí chřipky. Jsou nasazeni na letišti Prahy Ruzyně a jsou schopni detekovat z exemplářů CITES hlavně plazy, ptáky, jejich části a odvozeniny z nich.

Celní orgány také úspěšně spolupracují s ČIŽP a Ministerstvem životního prostředí (MŽP). Dne 30.3.2006 byla uzavřena mezi Generálním ředitelstvím cel a MŽP Dohoda o spolupráci při kontrole dovozu, vývozu a tranzitu chráněných a ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, která vymezuje spolupráci při kontrolní činnosti prováděné orgány celní správy, ČIŽP a MŽP. V rámci součinnosti byla vytvořena Stálá zvláštní pracovní skupina složená ze zástupců Celní správy ČR a ČIŽP.⁴⁹

5.1.4. ČESKÁ INSPEKCE ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Úkolem ČIŽP je kontrolní činnost. Oproti celním orgánům však může provádět kontrolu nejen na hraničních přechodech, ale namátkově i ve vnitrozemí. Hlavní náplní její činnosti jsou kontroly, šetření a revize na konkrétních místech. Je oprávněna vstupovat do různých objektů vlastníka nebo držitele exempláře, jiného jedince, výrobku z tuleňů nebo regulované kožešiny nebo na pozemky kontrolovaných osob, odebírat pro účely identifikace exempláře vzory a vzorky, prohlížet si je, pořizovat fotodokumentaci či videodokumentaci, požadovat po kontrolované osobě vysvětlení, příslušné doklady, či další potřebné údaje, nebo doklady zajišťovat. Vyhodnocuje registrační listy, vydává povolení k dovozu a vývozu a tím je schopna evidovat, monitorovat a vést centrální databázi registrovaných exemplářů v ČR.

⁴⁹ Otazníky kolem CITES 2007. Jak a proč hledat společnou řeč mezi CITES a chovateli a pěstiteli ohrožených druhů? Kolektiv autorů, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1. vydání, 2007, str. 11-13.

Inspektoři pravidelně dochází na burzy, které bývají často příležitostí, kde se scházejí obchodníci s nelegálním zbožím, do prodejen i k samotným chovatelům. Neumožnění kontroly ČIŽP je dle § 31 odst. 1 písm. r) zákona o obchodování s ohroženými druhy kvalifikováno jako přešůpek fyzické osoby nebo dle § 32 odst. 1 písm. r) zákona o obchodování s ohroženými druhy jako správní delikt právnické osoby nebo fyzické osoby při výkonu podnikatelské činnosti.

Důležitá je spolupráce ČIŽP se zahraničními subjekty, např. s pracovní skupinou Interpolu pro kriminalitu v oblasti druhové ochrany, díky které může ČIŽP přibližně zjistit, že se na území České republiky pohybuje nějaká nelegální zásilka a na jejímž základě může zásilku cíleně hledat. Dále ČIŽP zastupuje ČR ve skupině EU pro vymáhání práva v oblasti obchodu s ohroženými druhy (EU Wildlife Trade Enforcement Group). Zvláště důležité je zapojení ČIŽP do sítě inspekcí životního prostředí zemí EU a přidružených zemí – IMPEL, kde se vybraní pracovníci ČIŽP svou účastí na mezinárodních projektech podílejí na implementaci evropské environmentální legislativy.⁵⁰

Její významnou pravomocí je možnost ukládat sankce za porušování právních předpisů. Dříve tuto pravomoc měly i krajské úřady či správa národního parku nebo chráněné krajinné oblasti, což již zákon o obchodování s ohroženými druhy neumožňuje. ČIŽP může danému subjektu vyměřit pokutu nebo uložit nápravné opatření. V krajních případech může i zakázat další činnost, která by vedla k poškozování životního prostředí.

5.1.5. ORGÁNY VETERINÁRNÍ SPRÁVY A ROSTLINOLÉKAŘSKÉ PÉČE

Orgány veterinární správy a rostlinolékařské péče spolupůsobí v celních úřadech, pomáhají identifikovat a kontrolovat exempláře i další objekty, na něž se vztahuje tento zákon. Orgánům rostlinolékařské péče však mimo to zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči, stanovil další kompetence a to při vydávání dokladů pro vývoz exemplářů rostlin v zákonem stanovených případech. Dle §17 odst. 1 zákona o obchodování s ohroženými druhy je možné v případech, kdy to stanoví prováděcí

⁵⁰ Stejskal Vojtěch, Vilímková Veronika. Zákon o obchodování s ohroženými druhy s komentářem a prováděcími a souvisejícími předpisy. Nakladatelství Linde Praha a.s., 1. vydání, 2005, str. 121

předpis nahradit povolení ministerstva k vývozu uměle vypěstovaného exempláře rostlinného druhu, rostlinolékařským osvědčením, pokud jsou splněny podmínky stanovené Komisí ES v nařízení Komise (ES) č 865/2006.

5.1.6. KRAJSKÉ ÚŘADY, SPRÁVY NÁRODNÍCH PARKŮ A CHRÁNĚNÝCH KRAJINNÝCH OBLASTÍ

Jde o pomocné výkonné orgány podle práva ES. Tyto úřady mají kompetenci registrovat exempláře. Vydávají tzv. registrační listy, jejichž podrobnosti jsou stanoveny vyhláškou č. 227/2004 Sb. Musí jim být hlášeny také jakékoli změny týkající se registrovaného exempláře či jeho zcizení, úhyn nebo ztráta. Dále jsou oprávněny vydávat výjimky ze zákazu obchodní činnosti pro vnitroujinní obchod s exempláři druhů zařazených do přílohy A. Výjimky se vydávají na formulářích podle legislativy ES a označují se jako „potvrzení EU o výjimce“ nebo „certifikáty EU“. Jsou platné na celém území EU.

5.1.7. POVINNÁ REGISTRACE

Povinná registrace je institutem, který není vyžadován ani Úmluvou CITES, ani komunitárním právem, v evropských předpisech však není vyloučeno, aby členské státy přijaly přísnější právní úpravu pro ochranu ohrožených druhů. §23 zákona o obchodování s ohroženými druhy obsahuje ustanovení o povinné registraci některých exemplářů. Institut usnadňuje prokazování původu exemplářů a jejich evidenci a tím chrání před pašováním a zaměňováním jednoho exempláře za druhý. Jde de facto o jedinou kontrolu v rámci hranic EU. V ČR byl zaveden zákonem č. 16/1997 Sb.⁵¹

Registraci podléhají pouze exempláře druhů přímo ohrožených vyhynutím zařazené do přílohy A nařízení Rady (ES) č. 338/97, až na výjimky, které jsou stanoveny vyhláškou 227/2004 Sb. v příloze č. 3. a některé druhy z přílohy B nařízení Rady (ES) č. 338/97. Registrace je zaměřena především na živé exempláře savců, plazů

⁵¹ Stejskal Vojtěch, Vilímková Veronika. Zákon o obchodování s ohroženými druhy s komentářem a prováděcími a souvisejícími předpisy. Nakladatelství Linde Praha a.s., 1. vydání, 2005, str. 85

a ptáků. Výjimky platí především pro druhy, které i přestože jsou přímo ohroženy vyhynutím, se v ČR běžně rozmnožují v zájmových chovech a registrace by se u nich těžko vymáhala, protože je nelze bez problémů označit a dále všechny neživé exempláře a všechny druhy rostlin. Podle vyhlášky č. 227/2004 Sb. se také neregistrují druhy zvláště chráněné podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. V příloze č. 4 vyhlášky č. 227/2004 Sb. mohou být naopak stanoveny i další druhy, které nejsou přímo ohroženy vyhynutím, ale které se musejí registrovat. Při odchovu, koupi či prodeji exempláře je proto vždy nutné dbát na pečlivé ověření, zda daný druh registraci podléhá či nikoli. Na území ČR se tedy povinně registrované exempláře prodávají či kupují pouze s registračním listem. Pro prodej každého jedince druhu zařazeného do přílohy A nařízení Rady (ES) č. 338/97 je navíc potřeba výjimky ze zákazu obchodování, kterou ve správním řízení vydává registrační úřad (výkonný orgán CITES v ČR). Pokud se žádá o registraci nově narozeného jedince a zároveň jsou splněny podmínky pro vydání výjimky, je současně s registračním listem vydána tato výjimka. Samostatně se pak o výjimku žádá u již zaregistrovaného jedince. Registrační orgány mohou v rámci správního řízení o vydání výjimky či v rámci samotné registrace požádat o stanovisko vědecký orgán CITES ČR, tedy Agenturu ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK). Výjimka je dokladem o původu jedince, na rozdíl od registračního listu a platí na celém území EU. Výjimka obvykle platí pro daného jedince po celý jeho život a putuje s exemplářem při prodeji. Nabyvatel jedince pak nemusí exemplář nikde nově hlásit či žádat o výjimku, jen ho přeregistruje na sebe. Je však třeba si toto vždy ověřit s příslušnou národní legislativou v rámci EU, např. na Slovensku platí přísnější úprava. Při prodeji exempláře druhu z přílohy A mimo ČR, však platnosti pozbývá registrační list. Je třeba ho odevzdat Ministerstvu životního prostředí. Pokud dojde k zániku exempláře, například uhyne, unikne, uletí, odevzdá se registrační list tomu registračnímu úřadu, který ho vydal.⁵²

Vzor registračního listu, který je registračním úřadem vydán jako potvrzení o tom, že byla provedena registrace, je stanoven taktéž vyhláškou č. 227/2004 Sb. Nelze ho však považovat jako doklad o původu exempláře, neboť není vydáván ve správním řízení. Tuto otázku řešil i ministr životního prostředí ve svém rozhodnutí ze dne 27.12.2005⁵³, které bylo již zmiňováno výše. Ministerstvo životního prostředí

⁵² [http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPLVF4YHV3K/\\$FILE/66155162.pdf](http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPLVF4YHV3K/$FILE/66155162.pdf)

⁵³ Věstník Ministerstva životního prostředí, ročník 2006, částka 2 – Rozhodnutí ministra životního prostředí ze dne 27.12.2005, čj. 300533/M/05, 48928/ENV/05, sp. Zn. P/1766.

v napadeném rozhodnutí vycházelo z předpokladu, že registraci exempláře podle tehdy platného zákona č. 16/1997 Sb., který registraci zavedl, a který byl nahrazen zákonem o obchodování s ohroženými druhy, lze považovat za prokázání původu exempláře, jelikož ustanovení § 23 zákona č. 16/1997 Sb. nebylo vyloučeno ze správního řízení a akt registrace by tudíž měla platit presumpce správnosti správního rozhodnutí. S tím ministr životního prostředí ve svém rozhodnutí nesouhlasil, protože tato skutečnost ještě nemusí pro daný akt registrační povahy zakládat charakter rozhodnutí se všemi jeho právními účinky. Správním rozhodnutím je jenom taková správní akt, jímž správní orgán v rámci kompetence jemu svěřené vůči účastníku správního řízení autoritativně rozhoduje o jeho právech, právem chráněných zájmech nebo povinnostech. Registrace je však aktem povahy evidenčního a práva, právem chráněné zájmy nebo povinnosti nezakládá, nemění ani neruší. Registraci pouze určitá osoba na základě jí zákonem uložené povinnosti deklaruje určité skutečnosti, přičemž tyto správní orgán dále nepřezkoumává a nehodnotí, pouze zákonem definovaný soubor informací od povinné osoby přebírá a eviduje. Na registraci dle §23 zákona č. 16/1997 tedy nelze pohlížet, jako na správní rozhodnutí s kvalitou presumpce správnosti obsažených skutečností. Ustanovení §23 zákona č. 16/1997 Sb. tedy nelze považovat za prokázání původu pro potřeby zákona o obchodování s ohroženými druhy, který nahradil zákon č. 16/1997 Sb., ani pro potřeby právních předpisů ES.

Registračními úřady jsou, podle územní příslušnosti, krajské úřady, správy chráněných krajinných oblastí a správy národních parků. Exemplář, který nebyl zaregistrovaný, může zabavit ČIŽP.

5.1.8. ZADRŽENÍ ČI ZABAVENÍ EXEMPLÁŘŮ

Významným institutem pro ochranu druhů je režim zadržení či zabavení exemplářů, který upravuje § 34 zákona o obchodování s ohroženými druhy. Pokud jsou porušeny předpisy ES nebo zákon nebo v případě důvodných pochybností o původu exempláře, zákonném nakládání s ním, platnosti nebo pravosti potvrzení nebo povolení pro dovoz, vývoz, zpětný vývoz nebo přemístění exempláře nebo o tom, zda exemplář živočicha nebo rostliny patří ke druhům, nebo populacím, jejichž dovoz, vývoz, zpětný

vývoz nebo tranzit je omezen nebo je zakázáno jejich držení, popřípadě prodej, celní orgán nebo ČIŽP takový exemplář zadrží. Pokud exemplář zadrží celní orgán, neprodleně o tom uvědomí ČIŽP. Inspekce pak předává zadržený exemplář do dočasného opatrování záchrannému centru. Záchranná centra jsou především zoologické zahrady a botanické zahrady nebo záchranné stanice. Centra musí splňovat řadu požadavků, aby byla schopna se o zadržené exempláře řádně a odborně starat, dokud není rozhodnuto o jejich dalším osudu. Zabavené neživé exempláře jsou ukládány ve skladech a využívány například ke studijním a výchovným účelům. Poté je zahájeno řízení o zabavení exempláře. O zadržení vydá ČIŽP nebo celní orgán písemné potvrzení. Aby byly vyjasněny pochybnosti, může ČIŽP nebo celní orgán požadovat po vlastníkově předložení nezbytných dokladů, potvrzení, popřípadě posudku od soudního znalce v příslušném oboru nebo si takový posudek obstarají samy. Pokud se jejich pochybnosti ukážou jako neodůvodněné, jsou povinny exemplář vlastníkově, oprávněnému držiteli nebo přepravci vrátit, včetně všech zadržených dokladů a řízení o zabavení zastavit.

Nelegálně získaný, dovážený, vyvážený, zpětně vyvážený nebo držený exemplář, nezaregistrovaný dle § 23 zákona o obchodování s ohroženými druhy či exemplář, u kterého nebyl prokázán původ, může ČIŽP zabavit. Stejně tak v případě výrobků z tuleňů nebo regulovaných kožešin. Zahájí řízení o zabavení a do 60 dnů vydá písemné rozhodnutí o zabavení. Zabavené exempláře nebo výrobky z tuleňů či regulované kožešiny se nesmějí vrátit zpět osobám, kterým byly zabaveny, a to ani zprostředkovaně, jinak je může ČIŽP opět zabavit.

Nelegálně dovážený exemplář je inspekce oprávněna zabavit i pro rozpor přímo s ustanoveními Úmluvy CITES dle §34 odst. 2 zákona o obchodování s ohroženými druhy.

5.1.9. PŘESTUPKY A SPRÁVNÍ DELIKTY

Zákon o obchodování s ohroženými druhy dále obsahuje ustanovení o přestupcích a správních deliktech právnických osob a fyzických osob při výkonu podnikatelské činnosti na úseku obchodování s ohroženými druhy flóry a fauny. Jde o reakci na čl. 16 nařízení Rady č. 338/97/ES, který požaduje po členských státech zakotvit v národní legislativě sankce za porušování předpisů ES v oblasti obchodování

s ohroženými druhy. Preambule nařízení Rady (ES) č. 338/97 také stanoví členským státům, aby zaručily dodržování tohoto nařízení, proto mají být stanoveny sankce za porušování takovým způsobem, který bude vzhledem k povaze porušení a jeho závažnosti dostatečný a přiměřený. Subjektem odpovědnosti za přestupek je fyzická osoba. Může jí být občan ČR, ale i cizí státní příslušník včetně osob s dvojitým občanstvím, či osoba bez státní příslušnosti. Další podmínkou je přičetnost a věk 15 let v době spáchání činu. Obligatorním znakem přestupku je zavinění, stačí i z nedbalosti. Tím, že je uložena pokuta však není dotčena možnost zadržet a zabavit exemplář, povinnost nápravy eventuální ekologické újmy ani povinnost náhrady eventuální ekonomické škody. Pokuty smí ukládat pouze ČIŽP. Krajské úřady, správy národních parků a chráněných krajinných oblastí mohou ukládat pouze sankce dle §87 odst. 3 písm. o) a §88 odst. 2 písm. o). zákona o ochraně přírody a krajiny za neprokázání původu exemplářů dle §54 tohoto zákona.

Přestupek nemůže spáchat podnikatel při výkonu podnikatelské činnosti. Může se však dopustit správního deliktu právnických osob a fyzických osob při výkonu podnikatelské činnosti dle §32 zákona o obchodování s ohroženými druhy. Navíc je deliktní odpovědnost těchto subjektů objektivní, absolutní, bez možnosti vyvinění. Protože právě z činnosti právnických osob – velkých podniků, pochází řada závažných dopadů na životní prostředí a hlavně o velkém rozsahu, je možné uložit pokutu až do výše 1.500.000,- Kč.

5.2. VLÁDNÍ NÁVRH ZÁKONA, KTERÝM SE MĚNÍ ZÁKON Č. 100/2004 Sb.

V současné době je připravena novela zákona o obchodování s ohroženými druhy. Tato novela byla předložena za účelem adaptace nařízení Komise (ES) č. 865/2006 ze dne 4. května 2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97. Nařízení komise (ES) č. 865/2006 bylo naposledy novelizováno nařízením Komise (ES) č. 100/2008, byly zavedeny nové doklady požadované ES a nové možnosti regulace obchodu s exempláři CITES, z nichž většina je však na úvaze členských států, zda je budou uplatňovat. Proto je nutné stanovit, zda bude tuto regulaci Česká republika uplatňovat a kompetenčně stanovit, které výkonné orgány budou za novou agendu odpovědné. Jedná se například o zjednodušené postupy obchodu s biologickými

vzorky, zjednodušené postupy vývozu a zpětného vývozu neživých exemplářů a podobně.

Navrhovaná novela dále řeší nedostatky implementace nařízení Rady (ES) 338/97, které se objevily při jeho praktické aplikaci po vstupu České republiky do Evropské unie. Je například třeba upřesnit, jak se prokazuje zákonný původ exemplářů získaných v ČR či určit, který příslušný orgán v ČR má kompetenci ke zrušení rozhodnutí o vydání potvrzení nebo povolení, které je podle článku 11 odst. 1 písm. a) považováno za neplatné, protože vyšly najevo skutečnosti, že bylo vydáno na základě mylného předpokladu, že podmínky pro jeho vydání byly splněny.

Novela je plně v souladu s doporučením Komise (ES) č.2007/425/ES ze dne 13.června 2007, kterým se označuje soubor opatření pro prosazování nařízení Rady (ES) č.338/97. Toto doporučení mimo jiné stanoví, že by členské státy měli přijmout následující opatření: vedle kontrol na hraničních přechodech, jak je vyžadováno nařízením (ES) č.338/97, zajistit prosazování ve vnitrozemí, zejména prostřednictvím pravidelných kontrol obchodníků a chovatelů například v obchodě se zvířectvem, chovech a pěstitelských školkách. Dále by členské státy měly zajistit, aby byly k dispozici zařízení pro dočasnou péči o zadržené či zabavené živé exempláře a je-li to nezbytné, mechanismy pro vytvoření nového a dlouhodobého domova. Také by měly stanovit postupy pro koordinované prosazování nařízení všemi odpovědnými vnitrostátními orgány a usnadnit přístup příslušným úředníkům odpovědným za prosazování nařízení k existujícím zdrojům, nástrojům a komunikačním kanálům určeným pro výměnu informací vztahujících se k prosazování nařízení Rady (ES) č. 338/97 a Úmluvy CITES v takové míře, aby všechny důležité informace byly k dispozici úředníkům odpovědným za prosazování nařízení na všech úrovních.

Předkládaný návrh novely by měl zároveň odstranit problémy vzniklé při praktickém provádění zákona o obchodování s ohroženými druhy, podle dosavadních zkušeností MŽP, AOPK, ČIŽP a krajských úřadů. Je třeba upřesnit například způsob, jakým se prokazuje zákonný původ exemplářů získaných v ČR či stanovit příslušný orgán, který má v ČR kompetenci ke zrušení rozhodnutí o vydání potvrzení nebo povolení, které je dle článku 11 zákona o obchodování s ohroženými druhy považováno za neplatné. Také se používaly značky a kroužky v rozporu s předpisy EU.

Pro snížení byrokratické zátěže by se měly například zavést vícerázová potvrzení, která by se vydávala na tři roky, na místo jednorázových povolení pro každý dovoz z ES a vývoz do ES. Dále novela zákona přesouvá všechny kompetence

správ národních parků a správ chráněných krajinných oblastí na krajské úřady. Jedná se především o následující povinnosti: vydávání registračních listů a udělování výjimek ze zákazů obchodních činnosti s exempláři. Tím dojde k odstranění byrokratické zátěže těchto správ a zároveň k nárůstu byrokratické zátěže krajských úřadů o necelé 1%. Přesunem kompetencí dojde zároveň ke zjednodušení i pro podnikatelské subjekty a jednotlivce – vše budou moci vyřídit na jednom místě.

Novela zákona přináší zjednodušení i pro ČIŽP. Administrativně a časově náročné řízení o zabavení exempláře se totiž nebude zbytečně zahajovat ihned při zabavení exempláře či při převzetí od celního orgánu, jak je tomu v dosud v platném znění, ale bude stanovena lhůta 30 dní pro vyjasnění pochybností.

Změny nastanou i v soukromé sféře u podnikatelských subjektů a jednotlivců, kteří vyvážejí, dovážejí a obchodují s ohroženými exempláři, u chovatelů a pěstitelů exemplářů. Požádá-li například podnikatelský subjekt o výjimku ze zákazu obchodní činnosti a zároveň o potvrzení o povolení k přemístění u stejného exempláře, bude předkládat podle novely pouze jednu žádost, nikoliv dvě na různé úřady – krajský úřad a Ministerstvo životního prostředí, jak tomu je dosud. Pro prodejce registrovaných exemplářů přináší však novela i administrativní zátěž z důvodu písemné informační povinnosti vůči kupujícímu o zákonných omezeních tohoto prodávávaného exempláře. Ukládá také povinnosti provozovatelům veřejně přístupných míst, prostředků komunikace na dálku a pořadatelům burz, kde se prodávají nebo nabízejí k prodeji exempláře, jejichž obsahem je zveřejňování povinné informace související s převodem exempláře a jejichž obsah bude stanoven prováděcí vyhláškou. Při provozování prostředků komunikace na dálku, při inzerci a u internetového obchodu postačí k naplnění povinnosti uvedení odkazů na povinnou informaci, která bude zveřejněna na webových stránkách Ministerstva životního prostředí. Tato opatření by měla zajistit dodržování zákona prodeji a lépe tak chránit ohrožené druhy.

Novela zákona upřesňuje způsoby prokázání původu u exemplářů spadajících do přílohy A nařízení Rady (ES) číslo 338/97, včetně těch exemplářů s přílohy B nařízení Rady (ES) č. 334/97, pro které se nevydávají žádné úřední doklady o původu podle nařízení rady (ES) č. 338/97, přestože článek 8 odst. 5 tohoto nařízení prokazování původu takových exemplářů vyžaduje. Původ by měl být podle novely prokázán platným registračním listem (ten sám o sobě ale není dokladem o původu) spolu s písemnými doklady uvedenými v této novele jako jsou stvrženka, faktura prodejce, nájemní smlouva, darovací smlouva a podobně. Povinností pro chovatele je

také vedení písemných záznamů o chovu živých zvířat z přílohy A a B nařízení Rady (ES) č. 338/97, jejichž seznam bude upřesněn prováděcí vyhláškou tak, aby šlo jen o vzácně chované druhy, se kterými se obchoduje nelegálně. Záznamy by měly obsahovat pouze základní údaje pro doložení legality (datum a způsob nabytí exempláře, eventuelní doklady na exemplář a označení), což by pro chovatele nepředstavovalo výraznou časovou a administrativní náročnost. Přínosem pro chovatele by mělo být prodloužení lhůty pro registraci u mláďat, které podléhají registrační povinnosti a lhůty pro značení a identifikaci mláďat.

Novela by měla mít pozitivní dopady na životní prostředí, neboť umožní lepší kontrolu a vymáhání právních předpisů ES a mezinárodních úmluv zaměřených na boj proti nelegálnímu obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Jsou zde patrné především přínosy, ať už ve formě snížení administrativní zátěže, nebo výhod spojených s řešením nedostatků dosud platné úpravy. Na druhé straně je možné pozorovat zvýšení byrokratické zátěže krajských úřadů. Opatření jsou však nezbytná pro lepší kontrolu a vymáhání právních předpisů ES a mezinárodních úmluv zaměřených na boj proti nelegálnímu obchodu.

Materiál byl dne 20.4.2008 schválen vládou a nyní je projednáván v Parlamentu ČR.⁵⁴ Dne 25. 6 2008 proběhlo v Poslanecké sněmovně ČR první čtení, jehož výsledkem bylo přikázání návrhu k projednání zemědělskému výboru a výboru pro životní prostředí Poslanecké sněmovny Parlamentu.⁵⁵

5.3. ČESKÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY UPRAVUJÍCÍ SOUVISEJÍCÍ PROBLEMATIKU

5.3.1. ZÁKON Č. 114/1992 Sb., O OCHRANĚ PŘÍRODY A KRAJINY

Základním právním předpisem ochrany všech druhů organismů je v ČR zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dále jen „ zákon o ochraně přírody a krajiny“), ve znění pozdějších předpisů. Právní úprava v zákoně o ochraně přírody a

⁵⁴ sněmovní tisk 511

⁵⁵ <http://www.parliament.cz/eknih/2006ps/stenprot/034schuz/34-2.html>

krajiny je založena na obecné ochraně veškeré přírody a krajiny a ochraně zvláště jejích vybraných částí, přičemž se snaží v obou případech o komplexní přístup. Zvláště ochranu poskytuje těm druhům, které jsou vzácné či ohrožené, a to pozitivním ovlivňováním jejich vývoje v přírodě a zabezpečením předpokladů pro jejich zachování. Druhy rostlin, které jsou ohrožené nebo vzácné, vědecky či kulturně velmi významné, lze vyhlásit za zvláště chráněné. Ti se pak dle stupně jejich ohrožení člení na ohrožené, silně ohrožené a kriticky ohrožené v §48 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny. V ustanovení §53 zákona o ochraně přírody a krajiny byl do 28.4.2004 zakotven zákaz vývozu zvláště chráněných živočichů, rostlin a nerostů. Od 1.5.2004 se již věnuje problematice obchodování s ohroženými druhy poměrně málo. Až na úpravu prokazování původu jedinců živočichů a rostlin je veškerá právní úprava týkající se obchodu s ohroženými druhy řešena zákonem o obchodování s ohroženými druhy a příslušnými nařízeními ES. Ustanovení § 54 zákona o ochraně přírody a krajiny obsahuje úpravu pro všechny exempláře CITES. Kdo dle tohoto ustanovení chová, pěstuje, dopravuje, prodává, vyměňuje, nabízí za účelem prodeje nebo výměny nebo zpracovává zvláště chráněnou rostlinu, zvláště chráněného živočicha nebo rostlinu a živočicha chráněného podle mezinárodních úmluv nebo podle zvláštního právního předpisu (zákona o obchodování s ohroženými druhy) o dovozu a vývozu ohrožených druhů, je povinen na výzvu orgánu ochrany přírody prokázat jejich zákonný původ, například povoleným dovozem, povoleným odebráním z přírody nebo sběrem, pěstováním v kultuře nebo povoleným odchovem z jedinců s původem prokázaným podle tohoto ustanovení. Bez takového prokázání původu je zakázáno zvláště chráněnou rostlinu nebo živočicha nebo rostlinu a živočicha chráněného podle mezinárodních úmluv nebo podle zvláštního právního předpisu. Příslušným orgánem oprávněným vyzvat držitele zvířete nebo rostliny je ČIŽP, správy chráněných krajinných oblastí a národních parků, krajské úřady a obce s rozšířenou působností.

O způsobu prokazování původu chovaných živočichů rozhodoval také Nejvyšší správní soud ČR ve svém průlomovém rozhodnutí č. 8 As 62/2006-97, kdy řešil dlouholetý spor mezi nevládními ekologickými organizacemi a správními úřady ochrany přírody, týkající se prokazování totožnosti chovaného jedince paternitním testem DNA. Stěžovateli nebylo vyhověno v žádosti o vzetí do evidence mláďete orla skalního z důvodu, protože nevyhověl výzvě orgánu ochrany přírody k zajištění DNA pro test paternity, mimo jiné proto, že by byl test DNA pro mláďě orla skalního stresující a bolestivý zážitek. Aby byl totiž prokázán odchov v zajetí, musí být

nepochybně prokázán původ rodičů a dále příslušnost potomstva k těmto rodičům. To lze však u řady druhů prokázat jen paternitním testem DNA provedeným v akreditované laboratoři, který jediný může jednoznačně prokázat to, že odchovaný jedinec je skutečně potomek rodičů, které žadatel v žádosti uvedl. Jinak by nebylo možné s jistotou vyloučit, že se nejedná o jedince získaného z přírody. Nejvyšší správní soud také konstatoval, že orgán ochrany přírody je oprávněn požadovat prokázání původu jedince ve smyslu §54 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, a jeho neprokázání je důvodem ke vzniku podezření na nelegální původ. Orel skalní je navíc zařazen mezi zvláště chráněné kriticky ohrožené živočichy, proto zákon pro tento ptačí druh stanoví vysokou míru ochrany a je i ve veřejném zájmu tuto ochranu zachovávat. Dále je mu také poskytována ochrana na mezinárodní úrovni, neboť je zařazen spolu s dalšími dravci mezi exempláře CITES. Proto nepostačuje ani žadatelovo čestné prohlášení o původu jedince. Toto rozhodnutí má svůj průlomový význam, neboť vnáší jasno jak do evidence chovů, tak i dozoru a kontroly ze strany orgánů ochrany přírody.⁵⁶

5.3.2. ZÁKON Č. 246/1992 Sb., NA OCHRANU ZVÍŘAT PROTI TÝRÁNÍ

Dalším předpisem, upravujícím související problematiku je zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, který upravuje podmínky transportu zvířat a podmínky chovu zvířat v zajetí. Tyto zásady jsou všeobecně platné, tedy i pro obchodování s ohroženými druhy. Přepravu v rámci režimu dovozu, vývozu, zpětného vývozu nebo tranzitu je nutné uskutečnit dle § 8a - §8 1 zákona č. 246/1992 Sb. například tak, aby měla zvířata dostatek prostoru pro zaujetí jejich přirozeného postoje, aby byla zabezpečena před nepříznivým počasím, měla dostatečné větrání, podávaly se jim tekutiny a krmění, aby byla přizpůsobena jízda a podobně. Zvíře také může být přepravováno pouze pokud to umožňuje jeho zdravotní stav. Je zakázáno přepravovat například zvířata nemocná, zraněná či některá mláďata. Dále zákon obsahuje ustanovení týkající se nakládání a vykládání zvířat, požadavky na dopravní prostředky či registraci dopravců. Prokázání připravenosti pro splnění těchto

⁵⁶ České právo životního prostředí, Časopis České společnosti pro právo životního prostředí, 3/2007, ročník VII, str. 84.

podmínek je často podmínkou k vydání příslušného povolení dle zákona o obchodování s ohroženými druhy.

Dne 5. 1. 2007 nabylo účinnosti nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004 o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činností a o změně směrnic 64/432/EHS a 93/119/ES a nařízení (ES) č. 1255/97 (dále jen „nařízení“). Toto nařízení bylo hlavním důvodem pro novelizaci zákona, která byla provedena zákonem č. 312/2008 Sb., kterým se mění zákon na ochranu zvířat proti týrání. Oblast tzv. komerční přepravy zvířat již tedy bude v převážné míře upravena pouze tímto mezinárodním nařízením a v českém právním řádu budou obsažena pouze ta ustanovení, která jsou nezbytná pro zajištění aplikace nařízení, a ustanovení, která upravují ochranu zvířat při nekomerční přepravě. Novela zákona nabývá účinnosti v říjnu roku 2008.⁵⁷

5.3.3. ZÁKON Č. 166/1999 Sb., O VETERINÁRNÍ PÉČI

Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči, ve znění pozdějších předpisů obsahuje v souvislosti s obchodováním ohroženými druhy ustanovení, které se týkají veterinárních podmínek obchodování se zvířaty a živočišnými produkty v rámci EU a dále jejich vývoz do třetích zemí a dovoz ze třetích zemí a tranzit. Zajišťuje, aby bylo obchodováno se zdravými zvířaty, podléhajícími stanoveným veterinárním podmínkám. Zákon je doplněn několika vyhláškami, které požadavky zákona upřesňují - vyhláška č. 382/2003 Sb., o veterinárních požadavcích na obchodování se zvířaty a o veterinárních podmínkách jejich dovozu ze třetích zemí v souladu s právem ES, vyhláška č. 372/2003 Sb. o veterinárních kontrolách při obchodování se zvířaty a vyhláška č. 377/2003 Sb., o veterinárních kontrolách dovozu a tranzitu zvířat ze třetích zemí.

5.3.4. ZÁKON Č. 326/2004 Sb., O ROSTLINOLÉKAŘSKÉ PÉČI

Zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči, ve znění pozdějších předpisů, je základním předpisem pro rostlinolékařskou činnost. Obsahuje ustanovení, které se

⁵⁷ <http://www.svs-cr.cz/index.php?art=3105>

týkají zásilek rostlin, rostlinných produktů a jiných předmětů, které jsou vyváženy z České republiky do třetích zemí. Tyto musí splňovat dovozní rostlinolékařské požadavky specifické pro původ a druh komodity a vystavení rostlinolékařského osvědčení. Vydání rostlinolékařského osvědčení předchází rostlinolékařská kontrola před vývozem. V průběhu kontroly ověřuje inspektor státní rostlinolékařské správy, zda zásilka požadavky země určení splňuje.

Zákon o rostlinolékařské péči také upravuje dovoz zásilek určitých rostlin, rostlinných produktů a jiných předmětů, které představují riziko zavlečení škodlivých organismů ze třetích zemí. Ty musí být při dovozu také opatřeny rostlinolékařským osvědčením a musí splňovat zvláštní fyto-sanitární požadavky. Dovozní rostlinolékařská kontrola těchto zásilek se provádí na určených vstupních místech do EU, jak v České republice, tak v ostatních členských státech.

6. TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA OCHRANY DRUHŮ V RÁMCI MEZINÁRODNÍHO OBCHODU

Oblasti trestněprávní ochrany životního prostředí začala být věnována pozornost v podstatě až od roku 1989. Trestný čin, který by postihoval přímo jednání, které je nebezpečné pro ohrožené druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon, dlouhou dobu chyběl. V roce 2002 pak byla přijata významná novela trestního zákona, zákon č. 134/2002 Sb. s účinností od 1.7.2002, již bylo mimo jiné zavedeno několik zvláštních skutkových podstat na ochranu biodiverzity, mezi nimiž je i ustanovení o neoprávněném nakládání s chráněnými a volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami podle § 181f až 181h. Touto trestněprávní novelou Česká republika reagovala nejen na dosavadní problémy vyplývající z nedostatků platné právní úpravy, ale plní i některé mezinárodní závazky, zejména z Úmluvy CITES (článek 8) a dále harmonizuje legislativu ČR a ES (článek 16 nařízení Rady (ES) č.338/97. Žádný ze sekundárních předpisů ES nekonkretizuje sankce použitelné v případě porušení povinností, které jsou jejich obsahem.

Podle statistik Ministerstva spravedlnosti je však soudy nevyužívají tak často, neboť jsou problémy materiální i procesní, například s nevhodnými formulacemi jednotlivých skutkových podstat v trestním zákoně, se zjištěním skutku, s dokazováním, ze strany orgánů činných v trestním řízení se lze setkat s problémy vzhledem k vysoké odborné náročnosti vyšetřování trestních činů atd. Přitom ale podle informací Ministerstva vnitra nárůst kriminality v oblasti neoprávněného nakládání s živočichy a rostlinami neustále po roce 2000 vzrůstá.⁵⁸

6.1. NEOPRÁVNĚNÉ NAKLÁDÁNÍ S CHRÁNĚNÝMI A VOLNĚ ŽIJÍCÍMI ŽIVOČICHY A PLANĚ ROSTOUCÍMI ROSTLINAMI

§181f, §181g a §181h obsahují trestný čin neoprávněné nakládání s chráněnými a volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami. Jde o jednání která jsou

⁵⁸ Stejskal, V.: Nová komunitární trestněprávní ochrana životního prostředí na obzoru. in České právo životního prostředí č.1/2007 (19), str. 18. Usnesení vlády č. 1044 ze dne 23.října 2000 k Aktualizované koncepci boje proti organizovanému zločinu, předložené Ministerstvem životního prostředí.

nebezpečná pro přežití ohrožení druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, a to jak na území ČR, tak v celosvětovém měřítku. Ochrana je poskytnuta živým složkám životního prostředí – organismům, druhům fauny a flóry, částem a výrobkům z nich.. Rozumí se jimi jednak druhy rostlin a živočichů zvláště chráněné podle §48 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, přičemž důraz je kladen na druhy kriticky ohrožené a dále druhy chráněné podle zákona o obchodování s ohroženými druhy a nařízení Rady (ES) č. 338/97/ES, týkající se Úmluvy CITES, kde je důraz kladen na ochranu druhů přímo ohrožených vyhubením.⁵⁹ Pokud jde o druhy kriticky ohrožené či přímo ohrožené vyhubením, k trestnosti postačí jen čin spáchat proti jednomu jedinci, v ostatních případech je třeba k trestnosti nedovolené nakládání s více jak padesáti jedinci. K trestnosti je dále vyžadován určitý zákonem nedovolený způsob nakládání s jedincem zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo s exemplářem ohroženého druhu, který může mít za následek, že rostlina nebo živočich přestanou plnit svou funkci v rámci ekosystému. Trestní zákon vypočítává tato jednání pachatele a zahrnuje mezi ně usmrcení, zničení, zpracování, dovoz, vývoz, tranzit, přechovávání, nabízení, zprostředkování a opatření sobě nebo jinému.

Sankce jsou peněžitý trest, zákaz činnosti, trest odnětí svobody až na 1 rok nebo až na 3 roky, v nejzávažnějších případech až na 8 let.

Ve všech případech jsou trestním zákonem postihována jak jednání úmyslné, tak nedbalostní, motivovaná ziskem, jednání v rámci organizované skupiny působící ve více státech i vnitrostátní a opakované protiprávní jednání téhož druhu.

Podle §181f odst. 1 bude potrestán, kdo v rozporu s právními předpisy usmrtí, zničí, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, sobě nebo jinému opatří jedince zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo exempláře ohroženého druhu a spáchá takový čin na více než padesáti kusech živočichů, rostlin nebo exemplářů, nebo se takového činu dopustí, přestože byl v posledních dvou letech pro přestupek obdobné povahy postižen nebo v posledních třech letech pro takový trestný čin odsouzen nebo potrestán. Pachatelem takového trestného činu může být kdokoli. Pojem zvláště chráněného druhu je třeba vykládat pomocí §48 zákona o ochraně přírody a krajiny a pojem exempláře ohroženého druhu

⁵⁹ Stejskal, V.: Prosazování odpovědnosti v ochraně biodiverzity, Nakl. Eva Rozkotová-IFEC, Praha 2006, srov. 168.

pomocí nařízení Rady (ES) č. 338/97, nařízení o velrybách, nařízení o nášlapných pastech a dovozu kožešin a §1 zákona 100/2004 Sb.

§181f odst. 2 obsahuje přísnější ochranu, než je ochrana poskytovaná v odst. 1. Předmětem neoprávněného nakládání tu jsou exempláře kriticky ohroženého druhu nebo druhy přímo ohrožené vyhubením. Zde tedy postačí neoprávněné nakládání i jen s jedním z nich. Je zde opět zapotřebí úmyslu. Definici kriticky ohroženého druhu upravuje zákon o ochraně přírody a krajiny v §48, definici přímo druhů přímo ohrožených vyhubením zákon o obchodování s ohroženými druhy.

Nebezpečnost těchto trestných činů je zvýšena dle odst. 3 a 4 §181 písm. f jednáním v rámci organizované skupiny vnitrostátní či působící ve více státech a také jednání motivované ziskem.

Ustanovení §181 písm. g postihuje toho, kdo z nedbalosti usmrtí, zničí, opakovaně doveze, vyveze nebo proveze, nebo sobě nebo jinému opatří jedince zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo exempláře ohroženého druhu, a to ve větším rozsahu než padesáti kusů, nebo jedince kriticky ohroženého nebo exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením. Jde o mírnější formu k §181 písm. f.

V případě opominutí může být pachatelem pouze ten, kdo úmyslně nesplní povinnost, uloženou mu podle zákona, převzatou smluvně nebo vyplývající z jeho nebezpečného jednání.

V současné době nabývá na aktuálnosti téma exploatace určitých druhů. Proto §181h trestá bezohledné přemístění z přirozených biotopů zejména volně žijících živočichů z volné přírody. K trestnosti se vyžaduje, aby toto jednání ohrožovalo místní populace odnímaných živočichů nebo rostlin. Na rozdíl od §181f a §181g se zde předmětem útoku a objektem zájmu nestávají jen zvláště chráněné druhy, ale všechny živočišné a rostlinné druhy bez rozdílu, není tu vyžadován zvláštní zvýšený stupeň ochrany.⁶⁰

Myšlenka trestněprávní ochrany je v oblasti práva životního prostředí zcela jistě relevantní, a to obzvláště pro nejtěžší případy environmentální kriminality, či na případy organizované trestné činnosti. Trestní právo však i v této oblasti musí být chápáno, jako nejzazší prostředek. Role soudů má tak v oblasti ochrany přírody velký význam a v budoucnu bude ještě většího významu nabývat.

⁶⁰ Stejskal, V.: Prosazování odpovědnosti v ochraně biodiverzity, Nakl. Eva Rozkotová-IFEC, Praha 2006, str. 180.

Trestní právo je díky svému represivnímu charakteru důležitým nástrojem pro ochranu životního prostředí, v ČR je na rozdíl od jiných evropských států, např. Německa, však dosud nedostatečně používán.⁶¹ Problematika je u nás stále řešena normami správního práva a využívá se tak spíše správního trestání.

V rámci rekodifikace trestního zákona v ČR by měla proběhnout i revize stávajících skutkových podstat trestných činů v oblasti ochrany životního prostředí a bylo by jistě vhodné zařadit text samostatné hlavy trestných činů proti životnímu prostředí, jak bylo již navrhováno v připravované rekodifikaci trestního zákona, která byla v únoru 2006 Parlamentem z politických důvodů odmítnuta.⁶²

6.2. NADNÁRODNÍ TRESTNĚPŘÁVNÍ ÚPRAVA

Na globální úrovni dosud neexistuje žádná úmluva týkající se trestněprávní odpovědnosti fyzických osob (potažmo právnických osob) v oblasti ochrany životního prostředí, výjimečně úmluvy požadují po smluvních státech zavedení trestních sankcí za porušování norem na příslušném úseku ochrany životního prostředí. Příkladem je Úmluva CITES, prvním pokusem o univerzální úpravu je na regionální úrovni Úmluva Rady Evropy o trestněprávní ochraně životního prostředí.⁶³

Na komunitárním úrovni právě probíhají diskuze o harmonizaci evropské trestněprávní ochrany v rámci Společenství, která počítá i s úpravou ochrany chráněných druhů živočichů a rostlin a obchodování s nimi. Dne 2.9.2007 zveřejnila Komise ES návrh na vydání směrnice Rady a Parlamentu o trestněprávní ochraně životního prostředí. Mezi důvody, které vedou ke přijetí patří například závažnost dopadů trestných činů na životní prostředí, neexistence jednotného standardu trestněprávního postihu v členských státech, která vede k mobilitě pachatelů, rozmach organizované kriminality a další. Je navrhováno 8 resp. 9 typů trestního jednání, mezi

⁶¹ Stejskal, V.: Nová komunitární trestněprávní ochrana životního prostředí na obzoru. in České právo životního prostředí č.1/2007 (19), str. 167.

⁶² Stejskal, V.: Nová komunitární trestněprávní ochrana životního prostředí na obzoru. in České právo životního prostředí č.1/2007 (19), str. 18.

⁶³ Blíže Stejskal, V.: Prosazování odpovědnosti v ochraně biodiverzity, Nakl. Eva Rozkotová-IFEC, Praha 2006, str. 84-85.

něž patří i neoprávněné nakládání s chráněnými druhy živočichů a rostlin a protiprávní obchodování s chráněnými druhy.⁶⁴

⁶⁴ Stejskal, V.: Nová komunitární trestněprávní ochrana životního prostředí na obzoru. in České právo životního prostředí č.1/2007 (19), str. 15-16.

7. ZÁVĚR

Důvod, proč jsem si vybrala téma mezinárodního obchodu ohroženými druhy živočichů a rostlin je, že si myslím, že této problematice by mělo být věnováno mnohem více pozornosti než doposud. Bylo by to přínosné nejen pro společnost, ale hlavně pro zvířata a rostliny, kterých se tato problematika týká především.

Velký význam má právní úprava mezinárodní, protože mezinárodní obchod ohroženými druhy představuje problém v celosvětovém měřítku. Úmluva CITES jako první úmluva zavedla skutečný způsob kontroly a regulace takového obchodu a je považována za účinný nástroj světové ochrany přírody a ovlivnila právní systémy většiny států světa.

Signatáři Úmluvy CITES by měli zodpovědně přijmout závazek, že budou chránit lokality přirozených stanovišť chráněných druhů, protože jejich destrukce ohrožuje řadu druhů podstatně více, než odchyt či sběr pro obchod. Dostatečná odpovídající implementace do vnitrostátních právních úprav by pak měla zajišťovat její náležité fungování.

Zákon o obchodování s ohroženými druhy je vlastně jakýmsi „prováděcím předpisem“ ke komunitární úpravě, což způsobuje velkou složitost právní úpravy a hlavně nepřehlednost. Orientace v takové právní úpravě je pro mnohé občany velmi složitá. Zákon vykazoval určité nedostatky vzniklé při praktickém provádění, např. při prokazování zákonného původu exemplářů získaných v ČR. I z těchto důvodů a z důvodu harmonizace s právem ES se připravuje novela tohoto zákona. I tato novela však vykazuje již od počátku určité nedostatky, ohledně kterých se objevovaly kritiky a to převážně z řad chovatelů. Týkaly se především §24a novely zákona, který umožňuje vládě nařízením stanovit seznam živočichů a rostlin, které je na území republiky zakázáno držet. Výjimka z tohoto zákazu se však nevztahuje na držení exemplářů v zoologických zahradách, kterým byla udělena licence. Přitom seriózně vedený chov a v rámci něho je rozmnožování ohrožených druhů jistě ku prospěchu věci a v souladu s hlavními cíli CITES. Restrikce v chovatelství mohou mít pro ochranu ohrožených druhů spíše kontraproduktivní dopady. Díky chovatelům se již podařilo udržet v chovech mnohé druhy živočichů a to stejné je možné říci o pěstitelích exotických rostlin.

Z práce je patrné, že k dosažení dostatečné a v praxi citelné a účinné ochrany v této oblasti se vyžaduje součinnost více osob – jak orgánů zainteresovaných na ochraně prostředí, tak i celé společnosti a člověka jako jednotlivce.

Důležité je, aby spolupracovaly celní a policejní orgány jak na úrovni národní, tak i mezinárodní. Příslušné orgány ochrany přírody by měly mít možnost poznávat práci svých kolegů v jiných zemích, jak po teoretické, tak i po praktické stránce, absolvovat různá cvičení v přírodě, která se pořádají i na mezinárodní úrovni, kde by se naučily sledovat činnost nelegálních obchodníků. Měly by také co nejúčinněji vymáhat dodržování předpisů a to jak českých právních předpisů, tak i nařízení ES a mezinárodních úmluv. Národní legislativy jsou často velmi dobré, ale bez jejich vynutitelnosti jsou to „pouhé popsané papíry“, což hraje do rukou sítě organizovaného zločinu, jejichž spolupráce a komunikace je na všech úrovních mnohem sofistikovanější.⁶⁵

Ochrana životního prostředí, potažmo tedy i ochrany přírody, je především úlohou státu o čemž svědčí i skutečnost, že většina kompetencí územně samosprávných celků v oblasti ochrany přírody je prováděna příslušnými orgány v přenesené působnosti. Problémem úřadů krajů je nedostatečná kvalifikace a specializace jejich úředníků.

K pozitivnímu vývoji stavu životního prostředí může významně přispět i větší pozornost obyvatelstva k otázkám životního prostředí, jeho vyšší informovanost a rozsáhlejší využití dobrovolných nástrojů ochrany životního prostředí. Společnost by měla vědět o příčinách ohrožení druhů, protože především kvůli lidem, jejich bezohledné sběratelské vášni, módě, lehkovážnosti a nedostatku respektu k živým tvorům, dochází k ubývání biologické rozmanitosti na Zemi. Podle mého názoru má být kladen větší důraz na zajištění spolupráce umožňující poskytnutí ekologického vzdělávání, osvěty a výchovy, aby si mohl každý vytvořit k životnímu prostředí takový postoj, který by ho nutil zamýšlet se nad jakoukoli aktivitou, která může mít vliv na životní prostředí. Lidé si musí uvědomit, že každý z nich může chránit ohrožené druhy vlastní aktivní činností a to například oznámením úřadům, že narazili na inzerát či jakoukoli nabídku chráněných druhů. Každý z prodávajících by měl informovat

⁶⁵ Rosalind Reeve. Policing International Trade in Endangered Species. The CITES Treaty and Compliance. The Royal Institute of International Affairs and Earthscan Publications Ltd. London, UK 2002, str. 249.

zákazníky, aby zodpovědně vybírali druhy zvířat k následnému domácímu chovu. Toto však není možné, pokud o této problematice nebudou dostatečně informováni.

Pozornost lidí přitahují také různé ochranářské kampaně, které nejenže upozorňují na ohrožené druhy, ale také mohou získávat finanční prostředky na jejich záchranu.

Pomoci by měly i cestovní kanceláře či letecké společnosti, které by mohly vydávat informační brožury pro svoje zákazníky, cestující do cizích zemí. Dalšími subjekty, jejichž zapojování do záchranných programů je přínosem, jsou zoologické zahrady, které umísťují informační panely v prostorách areálů, speciální nástěnky s fotografiemi a doprovodným textem či promítají videokazety.

Je také třeba držet se zásady prevence, tedy celníci by například mohli předem vytipovávat potenciálně rizikové návštěvníky a následně je při vstupu a odjezdu ze země vystavovat zvýšené kontrole, někdy i při samotném pohybu v zemi. Usilovat o zamezení odchytnosti zvířat u volné přírody a transportů, které prokazatelně vedou ke smrti a utrpení zvířat a často i k ohrožení celých druhů. Snažit se, aby žádný obchod neunikl registraci, aby byla jasně stanovena pravidla, podle kterých budou probíhat kontroly a závazně stanovit, co musí být u jednotlivých druhů splněno. Složitá byrokracie pro získávání vývozních a dovozních povolení však nepodporuje alternativní možnosti záchrany ohrožených druhů, jako jsou záchrany mimo původní lokality výskytu vytvořením náhradních populací ve stanovištích blízkých původnímu výskytu či farmářské chovatelství a pěstitelství. Proto by se měl sjednotit výklad pojmů, týkajících se prokazování původu ohrožených druhů, vytvořit jednotný systém evidenčních dokladů a podobně.

Rozmanitost druhů je nutná pro normální funkci ekosystémů a biosféry jako celku. Genetický materiál rostlin a živočichů přináší ročně světovému hospodářství miliardy dolarů v podobě odolnějších plemen zvířat, zlepšení rostlinných kultur, nových léčiv, jakož i surovin pro průmysl.

Mimo užitnou hodnotu však existují i etické, kulturní, estetické a čistě vědecké důvody pro zachování původních přírodních organismů. K základní kultuře společnosti nezbytně patří také dodržování zákonů a především ohled k potřebám všech živých bytostí.

Obchodovat je možné, ale ne na úkor druhové rozmanitosti přírody a hlavně při respektování pravidel. Jen stanovení pravidel ale nikdy nemůže stačit, pokud nebude důsledně prosazována ochrana rostlin a živočichů v praxi. Bez dobré vůle a

zodpovědnosti obyvatel však přírodu nezachrání žádné právní řešení ani policejní kontroly.

8. POUŽITÁ LITERATURA

8.1.KNIHY:

- 1/ Damohorský Milan a kol.. Mezinárodní právo životního prostředí, Zvláštní část, , 2. vydání, Praha 2008
- 2/ Damohorský Milan a kol.. Právo životního prostředí, 2. vydání, Praha 2007
- 3/ Damohorský Milan. Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí, Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí, monografie, Vojtěch Stejskal. Univerzita Karlova v Praze – Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Vodnář, Praha 2002
- 4/ Chmelík Jan a kolektiv. Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení, nakladatelství Linde Praha, a.s., 2005.
- 5/ Jančářová Ilona.Mezinárodní smlouvy na ochranu životního prostředí – vybrané otázky, , Masarykova univerzita v Brně, 1997
- 6/ Kružíková Eva, Adamová Eva, Komárek Jan. Právo životního prostředí evropských společenství , nakladatelství Linde Praha, a.s., 2003
- 7/ Langrová Veronika. Přehled judikatury z oblasti životního prostředí, nakladatelství ASPI, 1. vydání, 2007
- 8/ Ministerstvo pro místní rozvoj ČR – Slovník pojmů užívaných v právu životního prostředí, ABF – nakladatelství ARCH, , Praha 2004, 1. vydání.
- 9/ Otazníky kolem CITES 2007. Jak a proč hledat společnou řeč mezi CITES a chovateli a pěstiteli ohrožených druhů? Kolektiv autorů, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1. vydání, 2007
- 10/ Průchová Ivana. Aktuální otázky práva životního prostředí, Masarykova univerzita Brno, 2005
- 11/ Rosalind Reeve. Policing International Trade in Endangered Species. The CITES Treaty and Compliance. The Royal Institute of International Affairs and Earthscan Publications Ltd. London, UK 2002.
- 12/ Roth Petr, Plesník Jan. Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy, Scientia, spol.s.r.o., pedagogické nakladatelství, 1. vydání, 2004
- 13/ Stejskal Vojtěch.: Prosazování odpovědnosti v ochraně biodiverzity, Nakl.Eva Rozkotová-IFEC, Praha 2006

14/ Stejskal Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost. Nakladatelství Linde, 2006

15/ Stejskal Vojtěch, Vilímková Veronika. Zákon o obchodování s ohroženými druhy s komentářem a prováděcími a souvisejícími předpisy. Nakladatelství Linde Praha a.s., 1. vydání, 2005

8.2. ČASOPISY

1/ Zpravodaj Ministerstva životního prostředí 9/2007

2/ Ochrana přírody číslo 5/2007 – Adam Kurz. Konference smluvních stran CITES – 14. zasedání.

3/ Ochrana přírody č. 8/2004

4/ České právo životního prostředí – Časopis České společnosti pro právo životního prostředí, 3/2002, 1/2007, 3/2007

8.3. INTERNETOVÉ ADRESY

www.mzp.cz

www.env.cz

www.eur-lex.europa.eu

www.cites.cz

www.unep-wcmc.org

www.eu-wildlifetrade.org

www.cs.wikipedia.org

www.mvcr.cz/sbirka

www.iucn.org

www.nature.cz

www.cizp.cz

www.ekolist.cz

www.czechfsc.cz

www.teraristika.chovzvirat.com

www.zoozlin.eu

www.ochranazvirat.cz

www.svsr.cz

9. PŘÍLOHA: Fotografie způsobů nelegálního obchodování

Právě takhle se pašují papoušci za statisíce. - <http://www.ahaonline.cz/cz/z-domova/14681/desive-obrazky-z-branicnich-prechodu-takhle-do-ceska-pasuji-zvirata/>

Obchod se slonovinou - <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/clanek.phtml?id=451068>

Rybáři utínají žralokům ploutve a zmrzačená zvířata pak házejí zpět do moře - <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/clanek.phtml?id=451068>